

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та національної безпеки
Кафедра історії ім. проф. М.П. Ковальського

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему:

«Євроінтеграційний курс України 1991-2019 рр.»

Виконала:

Студентка 2 курсу, групи ЗМІ-61

Спеціальності 032 Історія та археологія

Освітньо-професійної програми

«Історія та археологія»

Тихончук Олександра Ігорівна

Керівник – доктор історичних наук, професор

Трофимович Володимир Васильович

Рецензент – кандидат історичних наук, доцент

Шостак Інна Віталіївна

Робота допущена до захисту

(протокол № 6 засідання кафедри історії від 06 грудня 2021 року)

Завідувач кафедри історії

ім. проф. М.П. Ковальського: _____ Микола БЛИЗНЯК

Острог, 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПЕРШИЙ ЕТАП СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ УКРАЇНИ: 1991-2004 РР.....	9
<i>Висновки до розділу</i> <i>1.....</i>	<i>29</i>
РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ВІДНОСИН УКРАЇНА – ЄС: 2004-2010 РР.....	30
<i>Висновки до розділу</i> <i>2.....</i>	<i>49</i>
РОЗДІЛ 3 . ДОСЯГНЕННЯ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄС: 2010-2019 РР. – ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	51
<i>Висновки до розділу 3.....</i>	<i>75</i>
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	79

Вступ

Актуальність дослідження. Інтеграція України до Європейського Союзу – не подія, що відбулась одразу, це складний та тривалий процес, який і досі не завершений. На сьогоднішній день ця тема в українському суспільстві не втрачає актуальності, а питання євроінтеграції і досі є найбільш гострим, як в політичному, так і в соціальному просторі України. Отримавши довгоочікувану незалежність, Україна опинилась на роздоріжжі у зовнішньополітичних векторах. Геополітичне розташування держави поставило її в становище вимушеного вибору одного вектору, який би виключав інший, оскільки країна, яка щойно отримала незалежність, не мала достатньо важелів впливу для здійснення зовнішньої політики в обох напрямках.

Враховуючи історію України в складі СРСР, а також, на противагу цьому, соціальне, політичне та економічне становище країн Європейського Союзу, вибір став очевидним. Розпочалась історія розвитку України через призму зовнішньополітичного вектору європейської інтеграції. Таким чином, розпочалась нова віха в зовнішньополітичному діалозі України, що потягло за собою досить помітні зміни і у внутрішній політиці.

Наше дослідження покликане в першу чергу для того, щоб простежити шлях України від першої заяви українського уряду про вибір зовнішньополітичного курсу до укладення ряду важливих політичних угод, зокрема Угоди про асоціацію. Таким чином, систематизувавши та проаналізувавши події, ми можемо з'ясувати проблеми, перспективи та тенденції у становленні зв'язку Україна – Європейський Союз. Враховуючи те, що проведення міжнародної політики держави тісно переплетене із станом всередині країни, таке дослідження дає змогу простежити вплив тих чи інших політичних та соціальних подій на зовнішньополітичну ситуацію.

Проведення такого роду досліджень дає змогу простежити економічний та соціальний розвиток України, що відбувався в результаті співпраці з Європейським Союзом безпосередньо, а також країнами-учасницями зокрема. Таким чином, враховуючи незмінну злободенність питання про європейську інтеграцію України протягом десятиліть, стає неможливо заперечити актуальність досліджень цього процесу сьогодні.

В умовах гібридної війни, яку веде Росія проти України, вважаємо надзвичайно важливим і необхідним вивчення питання про євроінтеграцію, як альтернативного зовнішньополітичного курсу.

Історія вивчення теми. Вказана тема привертала і продовжує привертати увагу науковців. Вагомий внесок у її вивчення здійснив В. Посельський. Перш за все, в своїй книзі «Європейський Союз: інституційні основи європейської інтеграції»¹ автор аналізує та описує цілісний процес євроінтеграції як явище на прикладі України та інших держав, що вже досягли членства в ЄС. Варто також відзначити статті автора, що публікувались в українському інтернет-виданні «Дзеркало тижня» на тему української інтеграції, таких, як «У пошуках оптимальної стратегії євроінтеграції»². В ній автор аналізує актуальні проблемні аспекти української інтеграції та описує можливі перспективи якнайшвидшого досягнення членства України в Європейському Союзі.

Масив досліджень з запропонованої теми представлено у міжнародному збірнику наукових праць «Україна-Європа Світ», серед публікацій в ньому варто відзначити науковий доробок Л. Алексієвець. Її статті «Зовнішня політика України: від багатовекторності до безальтернативності»³, а також «Україна в системі міжнародних відносин: деякі особливості й проблеми (1991–2011)» (написана в співавторстві з С. Прийдуном), стаття «Україна та її

¹ Посельський В. Європейський Союз: інституційні основи європейської інтеграції. Київ. 2002. 168 с.

² Посельський, В. У пошуках оптимальної стратегії євроінтеграції. *Дзеркало тижня*. 2006. 11–17 лют. (№ 5 (584)). С.5-8.

³ Алексієвець Л. Зовнішня політика України: від багатовекторності до безальтернативності. *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*. Тернопіль. 2016. С.3-19.

європейський контекст: історія і сучасність»¹, дають загальний аналіз та характеристику українських інтеграційних процесів, а також відзначають головні тенденції останніх.

Для вивчення вказаної теми в нагоді також стає збірник авторських статей В. Артьомова «Європейська інтеграція України: стан, проблеми, перспективи»². В книзі послідовно описано та розкрито проблематику євроінтеграційного руху України відповідно до перебігу політичного процесу. Праця чітко відображає поступове поглиблення двостороннього співробітництва у всіх сферах: політичній, законодавчій, науковій, економічній тощо.

Позитивно оцінюючи вищенаведений науковий доробок, слід зазначити, що вказана тема залишається недостатньо дослідженою. Зокрема, вимагають подальшого вивчення такі аспекти: проблеми та наслідки європейської інтеграції, її вплив на внутрішнє становище України. Це свідчить про те, що тема зберігає актуальність.

Мета нашого дослідження полягає у висвітленні процесу зародження, формування та становлення відносин Україна – Європейський Союз загалом, а також поетапному прогресу України у здійсненні євроінтеграції.

Реалізація поставленої мети передбачає завдання **дослідити**:

1. Процес європейської інтеграції України на всіх етапах, починаючи з перших заяв її керівництва, закінчуючи підписанням важливих міжнародних угод;
2. Вплив соціального та політичного стану всередині країни на вибір нею вектору зовнішньої політики, а також на розвиток двосторонніх відносин Україна – Європейський Союз.

¹ Алексієвець Л. Прийдун С. Україна в системі міжнародних відносин: деякі особливості й проблеми (1991–2011). *Україна–Європа–Світ*. Тернопіль, 2012. Вип.10. С. 20-25.

² Артьомов І.В. *Європейська інтеграція України: стан, проблеми, перспективи*: зб.наук.статей. Ужгород. 2014. 452 с.

3. Етапи європейської інтеграції України, перспективи та проблемні аспекти, а також та її вплив на внутрішнє становище в країні.

Об'єктом дослідження є процес європейської інтеграції України, а **предметом** – двосторонні домовленості та угоди, укладені між Європейським Союзом та Україною.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 1991 до 2019 років. Нижня хронологічна межа обумовлюється здобуттям незалежності Україною, верхня – закінченням збору матеріалу.

Географічні рамки дослідження охоплюють територію України, а також держав-учасниць Європейського Союзу.

Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові та спеціально-історичні методи дослідження. При вивченні різних аспектів проблеми було застосовано методи аналізу та синтезу, а також історичний та логічний. Завдяки методу аналізу ми змогли розглянути низку фактів та подій на площині часу, що дозволило в подальшому, за допомогою методу синтезу встановити зв'язок між фактами та подіями. Надалі це дозволило застосувати історичний метод, який, в свою чергу, допоміг встановити причинно-наслідкові зв'язки подій. Завдяки логічному методу ми спробували висвітлити поетапно процес європейської інтеграції України, а також узагальнити її здобутки.

Задля кращого висвітлення нашої теми ми використовували спеціально-історичні методи дослідження: хронологічний, історико-порівняльний, а також історико-системний методи.

Завдяки хронологічному методу нам вдалось виділити основні етапи процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що дозволило прослідкувати динаміку розвитку двосторонніх відносин та виділити періоди найбільшого поглиблення їх співпраці. Історико-порівняльний та історико-системний методи допомогли проаналізувати процес співпраці України та

Європейського Союзу, а також зовнішні та внутрішні процеси, що відбувались в Україні в цей період та їх вплив на співпрацю.

Додатковими методами, які допомогли ширше дослідити проблему виявились методи абстрагування, індукції та ретроспективний. За допомогою першого методу ми виокремили найсуттєвіші сторони взаємодії України та ЄС. Ретроспективний метод допоміг нам оцінити події, що відбувались протягом всього зазначеного періоду. Метод індукції дав змогу побудувати уявлення про окремі події та процеси в історії євроінтеграції України, їх вплив на зовнішнє та внутрішнє становище держави, а також простежити зв'язок між соціальними настроями всередині країни та події, що відбувались на зовнішньополітичній арені.

Джерельна база. Джерельну базу роботи становить розмаїття матеріалів писемних джерел. Серед них чільне місце займають відповідні документи, що затверджують певні домовленості між Україною та Європейським Союзом, а також накази та закони, що діють всередині країни. Крім того, великим масивом виступають засоби масової інформації, які відображають не тільки настрої серед українського народу у відповідні періоди, а й допомагають простежити загальні настрої Європейського Союзу в особі їх представників щодо інтеграції України в загальному та подій в Україні зокрема.

Анатолій Зленко у своїх книгах «Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін»¹ описав події, що відбувались у зовнішньополітичних процесах України початку 90-х років. Ці праці складають основу джерельної бази роботи, оскільки саме вони відображають події зі слів учасника формування зовнішньополітичного курсу держави, а також характеризують можливі та реальні наслідки тих чи інших подій у становленні відносин Україна – Європейський Союз.

¹ Зленко А.М. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін. Харків.2003. 559 с.

Важливою працею для дослідження європейської інтеграції України стала книга першого Президента Л. Кравчука «Маємо те, що маємо»². Його книга подає складний процес обрання та проведення зовнішньої політики через призму державотворення в перші роки після здобуття незалежності Україною. Аналізуючи цю роботу можна виявити основні тенденції у становленні політичного курсу держави, а також її передумови та проблемні питання, що виникали на перших порах українського євроінтеграційного курсу.

Дослідження книги Президента України Віктора Ющенка «Недержавні таємниці»² дає змогу не тільки оцінити внутрішній стан країни до та після Помарачевої революції, а й проаналізувати становлення української політичної нації. Це дозволяє прослідкувати причинно-наслідковий зв'язок між подіями всередині країни та розвитком зовнішньополітичного курсу на інтеграцію до Європейського Союзу. Крім того, в праці досить чітко описані не тільки процеси, що відбувались всередині українського політичного простору, а й події міжнародного значення: саміти, зустрічі, офіційні та неофіційні переговори

Наукова новизна роботи полягає в тому, що комплексно та широко показана зовнішня політика України, а саме її вектор на євроінтеграцію. Окрім того, досліджено процес підготовки та імплементації двосторонніх угод та домовленостей, а також процес реформування державного законодавства для подальшої його адаптації до європейських норм та стандартів.

Структура роботи підпорядковується меті та поставленим завданням дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів основної частини, висновків та списку використаних джерел та літератури.

² Кравчук Л.М. Маємо те, що маємо: Спогади і роздуми. Київ. 2002. 392с.

² Ющенко В.А. Недержавні таємниці: нотатки на берегах пам'яті. Харків. 2014.511с .

Розділ 1. Перший етап становлення євроінтеграційного курсу України: 1991-2004 рр.

Шлях України до Європейського Союзу бере свій початок аж в 1991 році, тим не менш, він триває і до сьогодні. Забігаючи наперед, варто відзначити, що рішення та дії, які приймала українська влада зазначеного вище періоду не завжди були послідовними та впевненими. Тим не менш, саме завдяки такому перебігу подій, вже на сучасному етапі формування соціальної свідомості народу ми можемо проаналізувати причинно-наслідкові зв'язки, підбити певні підсумки щодо можливості, а також необхідності приєднання України до Європейського Союзу.

Європейська інтеграція України має низку переваг для обох сторін. Створення надійних механізмів політичної стабільності, національної безпеки та демократії – ось основні політичні переваги інтеграції України до ЄС. Саме вона стає головним інструментом побудови демократичних інституцій України. Крім того, саме такий зовнішньополітичний курс сприяє збільшенню темпів технологічної модернізації під впливом конкуренції на європейському ринку, а також провокує позитивний приріст продуктивності економіки.

Відносно соціальних переваг для українського населення, то тут теж присутній ряд позитивних моментів: починаючи від високого рівня соціальних стандартів, захисту прав працівників, закінчуючи розвинутою системою охорони довкілля.

Враховуючи всі позитивні перспективи після завершення євроінтеграції, Україна, яка тільки здобула незалежність, обрала шлях вступу до Європейського Союзу. Таким чином, у 1991 році беруть початок політичні та економічні зв'язки між Україною та Європейським Союзом¹.

Важливим кроком до появи України на світовій політичній арені став виступ Голови Верховної Ради України Л. Кравчука на 46-ій сесії Генеральної

¹ Міністерство юстиції України. Історія становлення відносин Україна – ЄС. URL: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es>

Асамблеї ООН 2 вересня 1991р. Він проголосив вірність України принципам Статуту ООН а також підтвердив її намір стати безпосереднім учасником загальноєвропейського процесу та членом європейських структур¹.

Цей виступ започаткував курс України на євроінтеграцію, який в подальшому залишилось лиш підтвердити. Наступним кроком до повноцінного виходу незалежної України на політичну арену стало звернення міністерства закордонних справ 1 грудня 1991 р. до Генерального секретаря Ради Європи з пропозицією про співпрацю². Точкою відліку будування відносин Україна – Європейський Союз стала декларація Європейського Союзу, затверджена на наступний день після Всеукраїнського референдуму, в якій останній затвердив його демократичний характер, а також закликав Україну до підтримки відкритого та конструктивного діалогу з ЄС.³

Після цього делегація Верховної Ради України у лютому 1992 р. була запрошена на спеціальну сесію Парламентської Асамблеї, де на офіційному рівні проходили переговори про вступ України до Ради Європи.

Відтоді Україна розпочала активно налагоджувати дипломатичні зв'язки з країнами Європи і вже невдовзі, а саме влітку 1992 року, Л. Кравчук здійснив візит до Франції, де і був підписаний договір про співробітництво між двома країнами. Тоді ж Україна приєдналась до паризької «Хартії для нової Європи». Після цього Франція стала одним з пріоритетних партнерів України, як свідчить тогочасний Міністр закордонних справ Анатолій Зленко у своїй книзі.⁴

Офіційний намір розбудувати відносини з Європейським Союзом на засадах інтеграції був проголошений на законодавчому рівні у Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України». Саме в цій постанові приводяться незаперечні

¹ Завадська О. Р. Аналіз зовнішньої політики України в період президенства Л. М. Кравчука. *Науковий часопис педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. 2006. №19. С.32-38.

² Алексієвець Л. Прийдун С. Україна в системі міжнародних відносин: деякі особливості й проблеми (1991–2011). *Україна–Європа–Світ*. Тернопіль, 2012. Вип.10. С. 20-25.

³ Зленко А.М. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін. Харків.2003. С.56.

⁴ Зленко А. Зовнішньополітична стратегія і дипломатія України: підручник. Київ. 2008. С. 185.

аргументи безумовної користі для країни євроінтеграції. Оскільки базовою вимогою у здійсненні зовнішньої політики України є якнайповніше і якнайефективніше забезпечення її національних інтересів, то «з огляду на своє геополітичне становище, історичний досвід, культурні традиції, багаті природні ресурси, потужний економічний, науково-технічний та інтелектуальний потенціал Україна може і повинна стати впливовою світовою державою, здатною виконувати значну роль в забезпеченні політико-економічної стабільності в Європі»¹.

Загалом, період президентства Леоніда Кравчука виявився надзвичайно важким не тільки для України, а й, судячи зі спогадів самого урядовця, і для нього теж. Перед ним постала проблема формування незалежної нації. Першим за пріоритетністю завданням, яке поставив перед собою тогочасний Президент було послабити російський тиск на державу. Розуміючи, що Москва добровільно не перестане втручатись у справи держави, Л.Кравчук вважав єдиним правильним рішенням заручитись підтримкою Західних країн.²

Аналізуючи спогади Л.Кравчука часів перших років незалежності України можна помітити його різко негативне ставлення до зусиль з боку Москви зберегти свій контроль над Україною. Колишній Президент України, поміж тим, дає негативну оцінку і діям Л.Кучми, які в той час свідчили про прагнення зберегти тісну співпрацю України та Росії.³

У 1994 році відбувся переломний момент у відносинах Україна-ЄС, оскільки саме тоді було підписано Угоду про партнерство та співробітництво. Досьогодні цей договір є фундаментом економіко-правових двосторонніх відносин. Варто відзначити, що цей документ носив еволюційний характер. На практиці це означало, що співробітництво України та Європейського Союзу

¹ Постанова Верховної Ради України Про основні напрями зовнішньої політики України від 02.07.1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12> (дата звернення 13.09.21)

² Кравчук Л.М. Маємо те, що маємо: Спогади і роздуми. Київ. 2002. С.156.

³ Там само.

цілком реально могло наростати, оскільки глибина співробітництва напряду залежала від процесу та результату реформування країни.¹

Крім цих моментів, Угода про партнерство та співробітництво визначала найбільш важливі сфери для успішного економічного співробітництва. До них були віднесені, зокрема такі: промислова кооперація, заохочення та захист інвестицій, державні поставки, зближення політики стандартизації в гірничо-видобувній та сировинній галузях, науці та техніці, освіті та навчанні, АПК і сільському господарстві, енергетиці, цивільній ядерній галузі, галузі охорони навколишнього середовища, транспорті, космосі, телекомунікаціях, фінансових послугах, «відмиванні» грошей, валютній політиці, регіональному розвитку, соціальній кооперації, туризмі, малому та середньому підприємстві, засобах інформації та зв'язку, захисту прав споживачів, митній справі, співробітництві в галузі статистики, економіці та боротьби з наркотичним бізнесом.²

Угоду було ратифіковано 10 листопада 1994 року Верховною Радою України, але набула вона чинності з 1 березня 1998 року, після її ратифікації всіма країнами-членами Європейського Союзу.³

Не дивлячись на чималу часову прогалину у ратифікуванні Угоди в Україні та європейському світі, варто відзначити, що це зовсім не означає бездіяння українського дипломатичного простору. Саме в цей період відбувається процес пошуку спільного майбутнього України та країн-членів ЄС.

Україна, розбудовуючи відносини з європейськими країнами, змогла знайти шлях до подолання негативних нашарувань, стереотипів, історичних образ та встановити взаємовідносини на основі міжнародного права, з повагою

¹ Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012 (дата звернення 13.09.21)

² Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012 (дата звернення 13.09.21)

³Хорольський Р. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами-членами 1994 року як джерело права Європейського співтовариства. *Вісник Академії правових наук України*. 2006. №4. С. 198-207

до суверенітету, територіальної цілісності та права вибору тої чи іншої держави.

Крім того, відкриття Представництва Комісії Європейських співтовариств свідчить про потепління у відносинах Україна – Європейський Союз.¹ До того ж, вже наступного року сторони почали перемовини щодо співпраці в окремих галузях, а також певних поступок в торговельних відносинах, а відкриття Представництва України при Європейських співтовариствах в 1995 року, що свідчило про поступове поглиблення співпраці.²

Протягом цього періоду (друга половина 90-х років) відбулись процеси та історичні події, які стали вирішальними у процесі поступового поглиблення відносин Україна – Європейський Союз, а також значно вплинули на розвиток співпраці. Ключове місце серед них займає набуття Україною членства у Раді Європи. Ця подія також не далась для України легко – вперше заявку на вступ до Ради Європи вона подала 14 липня 1992 року. Однак, 16 вересня того ж року не отримала схвалення, а стала всього «спеціально запрошеним гостем».

Отже, єдиною перешкодою для членства України в Раді Європи стала невідповідність чинного законодавства нормам європейського. Ратифікування Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або владами 14 липня 1993 року, 24 лютого 1994 року Європейської культурної конвенції, 15 вересня 1995 року Рамкової конвенції про захист прав меншин, а також приєднання України до шести Конвенцій Ради Європи у галузі боротьби зі злочинністю дозволило наблизити вітчизняне законодавство до європейських стандартів.

З іншого боку, спеціальною Європейською комісією, в цей період проведено експертизу, яка допомогла проаналізувати та зробити висновки про прогрес України в реформуванні законодавства, а також його адаптації до норм Європейського Союзу . Таким чином, було досліджено проект Закону України

¹ Світова та європейська інтеграція: навч. посіб. / за ред.: К.В. Пазізіна, А.В. Уніят. Тернопіль, 2013.С.175.

² Там само

про місцеві ради народних депутатів, а також проекти Адміністративного та Сімейного кодексів.

Окрім того, досить велику роботу варто було здійснити над вивченням та врегулюванням міжконфесійних відносин. Варто також відзначити, що, згідно з умовами вступу до Ради Європи, в Україні з вересня 1995 року скасовано смертну кару.¹

Отож, після певних трансформацій в українському законодавстві, 27 липня 1995 року до Ради Європи було відправлено листа за підписом президента України Леоніда Кучми, голови Верховної ради України Олександра Мороза та прем'єр-міністра України Євгена Марчука, в якому йшлося про абсолютне направлення України на проєвропейський курс, а також роз'яснювали суть забезпечення в ній прав людини.

Таким чином, вже 5 вересня 1995 року на засіданні Бюро Парламентської Асамблеї Ради Європи в Парижі прийнято рішення про включення до порядку денного вересневої сесії питання про вступ України в цю організацію. Завдяки відкриттю Центру інформації та документації Ради Європи у Києві Україну відвідав Генеральний секретар Ради Європи Д. Таршис, який позитивно оцінив цю подію.²

26 вересня 1995 року у Страсбурзі відбулась сесія ПАРЄ, на якій виступив голова парламенту Олександр Мороз. Саме він наголошував на тому, що Україна не просто входить до Ради Європи як новий член, а закономірно повертається у європейську сім'ю, частиною якої історично була завжди³. Тоді ж ПАРЄ рекомендувала Комітету міністрів прийняти Україну рівноправним членом цієї організації.

¹ Чернінко І. Скасування смертної кари в контексті інтеграції України до європейського політико-правового простору. *Наукові записки Інституту політичних і етносоціальних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2008. №40. С. 496 – 504.

² В'юницька О.І. Сучасний стан та перспективи розвитку співробітництва України та Ради Європи. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Київ, 2003. Вип. 42. С.15.

³ Світова та європейська інтеграція: навч. посіб. / за ред.: К.В. Пазізіна, А.В. Уніят. Тернопіль, 2013.С.175.

Продовжуючи хронологію подій, слід зазначити, що для вирішення всіх питань, пов'язаних з процедурою вступу України, 5 жовтня 1995 року Комітет міністрів Ради Європи розглянув запит держави на вступ до організації. Отож, вже 547 засідання Комітету міністрів Ради Європи стало завершальним для процесу вступу України до Ради Європи.¹

Таким чином, вже 31 жовтня того ж року Україна підтвердила вступ до Ради Європи ратифікацією Закону України про приєднання до Статуту Ради Європи². Оскільки це означало приєднання України до Ради Європи, вже 9 листопада було проведено офіційну церемонію, яка остаточно затвердила участь України. Тоді ж представники Ради Європи та України підписали програму дій щодо реформування правової системи та місцевого самоврядування.

Тим не менше, необхідно було також врегулювати всі формальності на законодавчому рівні країни, що і стало поштовхом для затвердження Постанови Президії Верховної Ради України від 13 листопада 1995 року «Про першочергові заходи у зв'язку зі вступом України до Ради Європи», в якій передбачалось:

1. Організувати склад Постійної делегації Верховної Ради України у Парламентській Асамблеї Ради Європи, до якої мали входити 12 членів делегації та стільки ж заступників.
2. відкрити Постійне представництво України у Раді Європі, подати пропозиції щодо матеріально-фінансового забезпечення його діяльності, штатного розкладу, персонального складу³.

Хоч вступ України до Ради Європи був визначальним кроком визначенні напрямку зовнішньої політики, однак членство України в Раді Європи не має прямого зв'язку з Європейським Союзом, бо долучення до нього вимагає ще

¹ Світова та європейська інтеграція: навч. посіб. / за ред.: К.В. Пазізіна, А.В. Уніят. Тернопіль, 2013. С.175.

² Про приєднання України до Статуту Ради Європи: Закон України від 31.10.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398/95> (дата звернення 01.10.2021)

³ Про першочергові заходи у зв'язку з вступом України до Ради Європи: Постанова президії Верховної Ради України від 13.11.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/690/95> (дата звернення 01.10.2021)

більших зусиль з боку України, як в правовому дискурсі, так і соціальному, а також інтеграційному.

Варто відзначити, що паралельно цим подіям, Україна стала однією з країн-учасниць Організації з безпеки та співробітництва в Європі вже 30 січня 1992 року, що також було кроком назустріч інтеграції України до Євросоюзу.¹

Крім того, вже 30 листопада 1993 року розпочався процес вступу України до Світової організації торгівлі. Цей процес почався з подачі офіційної заявки уряду України про намір приєднатись до Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГААТ). Після чого було створено 17 грудня 1993 року Робочу групу з розгляду заявки України, щодо приєднання до ГААТ.²

Проте, офіційне приєднання України до Світової організації торгівлі відбулось через 13 років, оскільки, відповідно до процедури приєднання України до СОТ, необхідно було врегулювати дві головні складові:

1. Проведення багатосторонніх та двосторонніх переговорів та підписання угод з доступу до ринків товарів та послуг з країнами-членами Робочої групи СОТ.
2. Реформування та зміна законодавства України відповідно до вимог угод СОТ.³

Наступним кроком стало подання Меморандуму про зовнішньоторговельний режим України 28 червня 1994 року для розгляду Робочою групою.⁴ Це стало причиною започаткування процесу двосторонніх переговорів з країнами-членами Світової організації торгівлі. Варто відзначити також, що до Робочої Групи на момент подання та опрацювання заявки України про приєднання до Світової організації торгівлі увійшло всього 49 країн.

¹ Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЕ). *Міністерство закордонних справ України*. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/organizaciya-z-bezpeki-i-spivrobitnictva-v-yevropi> (дата звернення 01.10.2021)

² Бутко Б.О. Етапи вступу України до Світової Організації Торгівлі. *Вісник ЖДТУ*. 2012. № 3(61). С. 212-214.

³ Там само.

⁴ Там само.

За вказаний вище період – починаючи з 1993 року (подачі заявки про приєднання) до 2004 р. (кінець першого етапу інтеграції України до Європейського Союзу, згідно з вказаною нами періодизацією), Україна встигла:

1. 2003 рік – підписання протоколів з Європейським Союзом в цілому, а також з рядом інших країн: Угорщиною, Болгарією, Бразилією, Ізраїлем, Кубою, Польщею, Словаччиною, Таїландом, Чехією, Естонією.
2. 2004 рік – підписання десяти аналогічних умов з Шрі-Ланкою, Гондурасом, Туреччиною, Литвою, Малайзією, Монголією, Парагваєм, Швейцарією, Аргентиною, Домініканською Республікою.¹

Варто відзначити, що це були двосторонні протоколи, які засвідчували вільний доступ для країн, що підписали умови до ринків товарів та послуг.

Вступ України до Світової організації торгівлі однозначно прискорив би інтеграцію до світового економічного товариства. Крім того, він є умовою початку переговорів про створення вільної зони торгівлі між країною та Європейським Союзом. Тим не менше, подальший процес вступу України до Світової організації торгівлі буде описаний вже у наступному розділі відповідно до вказаної нами періодизації.

Паралельно з цими процесами, продовжувалась робота над вступом України до Європейського Союзу. Вже 28 листопада 1994 року була прийнята Спільна позиція останнього щодо неї. В цьому документі йдеться про зобов'язання країн-членів ЄС підтримувати незалежність, територіальну цілісність та суверенітет України. Крім того, тут також висловлювалась зацікавленість ЄС у розвитку демократії та ринкової економіки в Україні, а також інтеграції її у світовий економічний порядок.²

¹ Бутко Б.О. Етапи вступу України до Світової Організації Торгівлі. *Вісник ЖДТУ*. 2012. № 3(61). С. 212-214.

² Світова та європейська інтеграція: навч. посіб. / за ред.: К.В. Пазізіна, А.В. Уніят. Тернопіль, 2013. С.176-177.

Ці тенденції знайшли своє продовження в Декларації ЄС щодо України, укладеній в травні 1996 року, де підкреслювалася значимість незалежності, територіальної цілісності та суверенітету України як ключового елементу безпеки в Європі.¹

Ця стратегія Європейського Союзу була прийнята як винятково внутрішній документ, але, однак, вона стала певним доповненням до Угоди про партнерство та співробітництво, і доповнила її досить конкретними проектами. Вона була ухвалена з перспективою співробітництва на чотири роки, а також включала нові можливості та характеризувала сфери для поглиблення співробітництва України та ЄС.

Що стосується конкретних ініціатив, то вони були дотичні до трьох сфер діяльності: торгової, економічної, юстиції та внутрішніх справ, також зовнішньої політики та безпеки.² Завдяки цим позиціям, можна вважати, що Європейський Союз заявив таким чином про політичну підтримку України на міжнародній арені.

Ці події стали поштовхом для впровадження Самітів Україна – Європейський Союз, що в результаті стали щорічними. Перший Саміт було проведено 5 вересня 1997 року в Києві. На цьому Саміті Україну представив тодішній Президент України Леонід Кучма. Представниками Європейської делегації стали Президент Європейської Ради Жан-Клод Юнкер, а також Президент Європейської Комісії Жак Сантер .

Результатом цього Саміту стало остаточне підтвердження вибору України зовнішньополітичного вектору, що і затвердила Угода про партнерство та співробітництво, укладена між Україною та Європейськими співтовариствами та їхніми державами-членами, підписана в 1992 році. Крім того, протягом цього саміту було розглянуто можливості поглиблення економічного співробітництва, а також обговорено договірно-правові бази відносин. Важливим моментом

¹ Там само

² Там само

також було те, що під час зустрічі були також обговорені певні моменти економічної політики та було підписано угоду між Європейським співтовариством вугілля та сталі та урядом України про торгівлю сталеливарною продукцією.¹

У результаті цих процесів, уже 23 квітня 1998 року, згідно з Указом Президента України було створено Національне агентство країни з питань розвитку та європейської інтеграції.² У ньому досить чітко було описано функції та основні завдання, які повинне було виконувати новостворене агентство. Серед завдань, покладених на останнє зазначалися такі:

1. Забезпечення проведення єдиної державної політики у сфері фінансово-економічного співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями, відповідними міждержавними і регіональними організаціями.
2. Участь у забезпеченні проведення єдиної державної політики з питань інтеграції з Європейським Союзом, а також розроблення та впровадження певних механізмів, які б координували співробітництво центральних органів виконавчої влади з Європейськими Співтовариствами, тобто Європейським Союзом.
3. Забезпечення та узгодження певних видів координації, що стосувались би питань соціальної та економічної співпраці України та Європейськими співтовариствами, тобто Європейським Союзом.³

Таким чином, створення спеціального Національного агентства країни з питань розвитку та європейської інтеграції свідчило про наміри України

¹Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes> (дата звернення 10.10.2021)

² Про положення про Національне агентство України з питань розвитку та Європейської інтеграції: Указ Президента України від 23.04.1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/357/98> (дата звернення 10.10.2021).

³ Про положення про Національне агентство України з питань розвитку та Європейської інтеграції: Указ Президента України від 23.04.1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/357/98> (дата звернення 10.10.2021)

прийняти євроінтеграцію її головним та незмінним зовнішньополітичним пріоритетом.

На фоні цих подій, 16 жовтня 1998 року відбувається другий саміт Україна – Європейський Союз. Представниками з боку України виступав тогочасний Президент країни Леонід Кучма. З іншого боку, Європейську делегацію переставили Президент Європейської Ради Віктор Кліма, а також Генеральний секретар Європейської ради Д. Таршис. Протягом саміту лідерами з боку Європейського Союзу було позитивно оцінено поглиблення співробітництва сторін. Крім того, на порядок денний було винесено ряд проблемних питань з покращення умов співпраці, що спровокувало досить гучну заяву з українського боку щодо прагнення співпрацювати на умовах асоційованого члена.

На противагу цьому, з боку представників європейської сторони, відкреслили важливість та правильність прийнятих Україною попередніх положень Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, що була затверджена Указом Президента України, про яку далі йтиметься детальніше.¹

Отже, 11 червня 1998 року Указом Президента України було прийнято Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу. Вона визначає основні напрями вигідної двосторонньої взаємодії. Таким чином, першим із наведених завдань, що стояли перед Україною для забезпечення інтеграції, описано адаптацію законодавства України до законодавства ЄС, а також забезпечення прав людини.

Виходячи з тексту Стратегії, адаптація законодавства України покликана забезпечити зростання добробуту її громадян, приведення його рівня до рівня, що склався в Європейському Союзі. Крім того, цей процес полягає у зближенні законодавства України із законодавством Європейського Союзу, тобто із

¹ Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/evropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes> (дата звернення 10.10.2021)

сучасною системою права.¹ Такого результату можливо досягнути тільки шляхом реформування правової системи України, а також поступове приведення її у відповідність з європейськими стандартами.

В Указі підкреслено також необхідність економічної інтеграції, ключовими факторами для здійснення якої названо лібералізацію та синхронізоване відкриття ринків Європейського Союзу та України, взаємне збалансування торгівлі, запровадження спільного правового поля і єдиних стандартів у сфері конкуренції та державної підтримки виробників.

Отже, економічна інтеграція базується на координації, синхронізації та відповідності прийняття рішень у сфері економіки України та ЄС і передбачає ліквідацію обмежень розвитку конкуренції та обмеження застосування засобів протекціонізму, сформування основних економічних передумов для набуття Україною повноправного членства у ЄС.²

Важливим моментом є те, що в цьому Указі підкреслюється необхідність політичної консолідації, поглиблення політичного діалогу і поліпшення загальної атмосфери відносин між Україною та ЄС.³

Таким чином, ця Стратегія описала шляхи та основні напрями фінансового, правового, інформаційного та організаційного забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу, а також визначила державні структури країни, відповідальні за забезпечення описаних процесів, а також інтеграційного процесу в загальному.

Продовжуючи режим спілкування Україна – ЄС, вже 23 липня 1999 року у Києві відбувся третій саміт Україна – Європейський Союз. На цьому Саміті з серед представників української сторони відбулись зміни, оскільки тепер

¹ Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 11.06.1998р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98> (дата звернення 11.10.2021)

² Там само.

³ Там само.

українську делегацію очолював новообраний Президент України Леонід Кучма. З іншого боку, європейську делегацію очолив Президент Європейської Ради Пааво Ліппонен, а також Президент Європейської Комісії Жак Сантер.

На порядок денний третього саміту було винесене досить важливе питання, що стосувалось економічної співпраці України та Європейського Союзу. Це обговорення передбачало запровадження режиму вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом. Зокрема, результатом цього саміту було спільне рішення обох сторін щодо необхідності відміни певних перешкод для вільної торгівлі, а також інвестицій. Обидві сторони врешті затвердили важливість реалізації Меморандуму про взаєморозуміння Групи семи. Цей меморандум затверджував необхідність припинення роботи Чорнобильської АЕС, а також її закриття. Це мало б стати гарантією прогресу енергетичного та екологічного розвитку України відповідно до європейських норм.¹

Наступною значущою подією, яка визначила новий етап в загальному процесі інтеграції України в Європейський Союз в цілому, а також, зокрема, в європейський економічний простір стало підписання 19 червня 2000 року Декларації «Україна — ЄАВТ» в Женеві. Вона регулює торговельні відносини між державами-учасниками Європейської асоціації вільної торгівлі з одного боку та Україною, з іншого.

Документ визначив основні напрями та інституційні засади співробітництва сторін, а також отримання Україною статусу країни з ринковою економікою в антидемпінгових справах.²

П'ятий Саміт Україна – Європейський Союз відбувся 11 вересня 2001 року в Ялті. Незмінно, українську делегацію очолював Президент України, того часу цю посаду обіймав Леонід Кучма. З іншої сторони представниками виступили Генеральний секретар Ради, Президент Європейської Ради, а також

¹ Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes> (дата звернення 15.10.2021).

² Угода про вільну торгівлю між Україною та державами ЄАВТ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_456 (дата звернення 15.10.2021)

Високий Представник зі спільної зовнішньої і безпекової політики Гі Верхофстадт. До нього долучився Президент Комісії Європейських співтовариств Романо Проді.

Головним питанням, обговорюваним протягом саміту стало реформування та вдосконалення законодавчої бази України у сферах врегулювання роботи засобів масової інформації. Нові правки повинні були забезпечувати покращення умов праці журналістів, а також, що не менш важливо, їх безпеки. Крім того, було підкреслено важливість проведення об'єктивних розслідувань злочинів, що були скоєні проти журналістів. Представництво Європейського Союзу акцентувало увагу на необхідності створити покращені умови для існування вільних та незалежних засобів масової інформації, а також висловило готовність надавати підтримку Україні у проведенні всіх необхідних для цього реформ.

На додаток до цього, делегація ЄС переглянула та підтримала програму українського уряду щодо проведення реформ у економічній сфері. Крім того, представники Європейського Союзу досить чітко сформулювали думку, щодо необхідності швидших та гостріших рішень у реформуванні податкової сфери, а також у областях політики конкуренції, стандартизації та державної допомоги. Також представники європейської делегації в ході проведення Саміту висловили абсолютно позитивне ставлення до проведення процесу приватизації країною.

Поза сумнівом, сторонам досить вдало вийшло обговорити питання щодо співпраці проти організованої злочинності. Крім цього, були визначені сфери злочинності, першочергові для вирішення обома сторонами. Серед них пріоритетними виявилась проблема відмивання грошей, а також проблема наркотиків та зброї. Одним з найбільш болючих та проблемних питань стала проблема контрабанди та торгівлі людьми.¹

¹ Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes> (дата звернення 15.10.2021).

Шостий саміт Україна – Європейський Союз відбувся в Копенгагені 4 липня 2002 року. Вже звично, делегацію України очолив Президент України, Леонід Кучма. Європейську сторону на Саміті представили Президент Європейської Рад Андерс Фог Расмуссен і президент Комісії Європейських співтовариств Романо Проді, до них долучився Генеральний секретар Ради Хав'єр Солана.

Під час обговорення на саміті делегація ЄС наполягала на продовженні реформування в українському енергетичному секторі, дала позитивну оцінку реформ, пов'язаних з приватизацією в енергогенеруючому та енергорозподільчому секторах. Крім того, була висловлена підтримка реформ, проведених у вугільній галузі.¹

Протягом саміту було також запропоновано і схвалено створення трьох робочих груп, сформованих з представників обох сторін. Основними їх завданнями були вирішення проблем у трьох сферах: енергетична стратегія, енергоефективність та транзит газу відповідно.

Крім того, представники обох сторін домовились про глибшу співпрацю в транспортній сфері. Варто підкреслити, що Європейський Союз схвально зустрів те, що Україна виявила ініціативу приєднання до міжнародних договорів Європейської організації з безпеки аеронавігації. Крім того, європейська сторона схвально відгукнувшись про подання заявки Україною на приєднання до Об'єднаної Авіаційної Влади.²

Наразі необхідно розглянути сам факт приєднання України до вищевказаних міжнародних договорів, який ознаменувався підписанням Міжнародної конвенції щодо співробітництва у галузі безпеки аеронавігації «Євроконтроль», який був ратифікований 26 листопада 2003 року.

¹ Послання Президента України до Верховної Ради України "Європейський вибір": Концептульні засади, стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки. Київ. 2002. 74 с.

² Там само.

Отож, серед іншого, цією конвенцією було затверджено прагнення сторін до зміцнення співробітництва у питаннях аеронавігації, а також передбачити організацію ресурсів щодо управління повітряним рухом у повітряному просторі.¹

Забезпечити процес поглиблення співробітництва повинна була «Європейська організація з безпеки аеронавігації», створення якої передбачалося цим документом. Євроконтроль складався з двох органів: «Постійна комісія з безпеки аеронавігації» та «Агенство служб керування повітряним рухом», місцем перебування яких було визначено Брюссель.

Як бачимо, ця конвенція була ще одним кроком до повноцінного виходу країни до міжнародного співробітництва з більш розвиненими країнами світу, а також мала позитивний вплив для поступової інтеграції України у Європейський простір.

Для подальшої європейської інтеграції важливим кроком було Повідомлення Європейської Комісії для Ради Європи та Європейського Парламенту «Ширша Європа – сусідні країни». Саме обговорення цієї ініціативи було головним питанням порядку денного під час проведення сьомого Саміту Україна – Європейський Союз 7 жовтня 2003 року в Ялті.²

Таким чином зародився новий політичний вимір співпраці країн з ЄС, що отримав назву Європейська політика сусідства. Основою такого політичного дискурсу стала стратегія так званого «партнерства із сусідами» Європейського Союзу. Метою проведення такої політики було ширше охоплення співпраці із суміжними державами ЄС.

17-19 листопада 2002 під час зустрічі міністрів закордонних справ країн Європейського Союзу затверджено було попередні рекомендації щодо

¹ Міжнародна конвенція щодо співробітництва у галузі безпеки аеронавігації «Євроконтроль» від 26.11.2003р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_373 (дата звернення 15.10.2021).

² Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes> (дата звернення 15.10.2021).

ініціативи нового сусідства, яке передбачалось внаслідок розширення його зовнішніх кордонів.¹

Загалом, започаткування цієї політики було ініційоване у травні 2004 року. Головним фактором, що створив умови для її проведення стало історичне розширення Європейського Союзу, що відбулось 1 травня 2004 року.² Саме ця хвиля його розширення стала найбільшою, оскільки 10 держав разом були приєднані до нього, в тому числі і держави постсоціалістичного простору – Естонія, Латвія, Литва (які входили разом з Україною до СРСР). Загалом, процес розширення ніс суперечливі наслідки для України та процесу її інтеграції до Європейського Союзу.

З одного боку – це означає зацікавленість ЄС у об'єднання всіх країн, що географічно належать до Європи. Однак, розглядаючи проблему більш глибоко, можна зробити висновок, що політика розширення, а саме одночасний вступ до Європейського Союзу багатьох країн, ставить країни, які не є його членами у невідповідне політичне становище, залишаючи у меншості.

Крім того, це також провокує загострення питання про проведення євроінтеграційної політики України та вимагає більшої рішучості у процесі реформування країни і підлаштовування її до норм Союзу.

Таким чином, досить велике розширення Європейського Союзу створило умови, сприятливі для проведення політики сусідства. Спрямована вона була на реалізацію політичних та економічних можливостей щодо посилення міжнародної співпраці. Таким чином, з виходом документу «Європейська політика сусідства. Стратегічний документ» були оприлюднені і плани Європейського Союзу щодо кожної з країн-сусідів. Завдання, які він ставив перед собою та останніми, необхідно було зафіксувати в окремих для кожної

¹Толстов С. Процеси розширення ЄС в історичній ретроспективі. *Європейські історичні студії: Науковий журнал. Електронне видання*. 2015. №2. С.118-136.

² Там само.

країни Планах дій, індивідуально узгоджених, але не визначених як міжнародні.¹

Тим не менше, Європейська Комісія висловила чітку позицію щодо автономності цієї політики від Договору про Європейський Союз (мається на увазі 49 стаття, яка стверджує, що будь-яка європейська держава може подати заяву для вступу), тобто ця політика не передбачала перспектив членства для країн-сусідів.

Метою проведення Європейської політики сусідства також було запобігання «появі нових розподільчих ліній між розширеним ЄС і його сусідами, а також надати їм можливість брати участь у різних формах діяльності ЄС на основі більш широкого співробітництва в галузі політики, безпеки, економіки та культури»².

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що ідеї політики сусідства для України не ставали привабливою формою співпраці. Оскільки ключові засади Європейської політики сусідства не відповідають стратегічній меті України щодо набуття членства в Європейському Союзі, міністерство закордонних справ України визначило ЄПС не як додатковий механізм співпраці, а швидше як процес, обмежуючий перспективи зближення.

Таким чином, Європейська політика сусідства стала тим фактором, який знижував роль України як країни-партнера ЄС, адже ставив її в один ряд із країнами менш реформованими та не зацікавленими у співпраці з ЄС. З цього можна зробити висновок про занижену ефективність та певну односторонність політики останнього щодо України, оскільки саме цей дискурс так і не став інструментом зниження бар'єрів між членами Європейського союзу та країнами-сусідами.

¹ Толстов С. Процеси розширення ЄС в історичній ретроспективі. *Європейські історичні студії: Науковий журнал. Електронне видання*. 2015. №2. С.118-136.

² European Neighbourhood Policy – Strategy Paper / Commission of the European Communities; Communication from the Commission. Brussels, 2004. 35 p. URL: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/strategy/strategy_paper_en.pdf

Першим відкритим діалогом між Україною та Європейським Союзом після розширення останнього та проголошення політики сусідства став восьмий саміт Україна – Європейський Союз, проведений 8 липня 2004 року. Українську делегацію представляв Президент України Леонід Кучма. Делегацію ЄС – Високий представник ЄС зі спільної зовнішньої і безпекової політики Хав'єр Солана, Президент Європейської Ради Ян Петер Балкененде і Президент Європейської Комісії Романо Проді.

Представники Європейського Союзу створили та схвалили спеціальний план дій щодо розвитку двосторонньої науково-технічної співпраці. Крім того, під час Саміту було підписано угоду про участь України у правоохоронній місії Європейського Союзу у колишній Югославській Республіці Македонія.

Також головним стало обговорення майбутніх виборів Президента України з урахуванням міжнародних стандартів, включно з умовами висвітлення виборчої кампанії у засобах масової інформації. Вибори відбувались в жовтні 2004 року і саме з цієї важливої події в історії нашої держави розпочнеться наступний розділ.

Висновки розділу 1

Отож, очевидно, що європейська інтеграція – доволі складний та повний суперечностей політично-економічний процес з налагоджування достатнього рівня співпраці європейських держав.

Шлях України до Європейського Союзу, що бере свій початок ще з 1991 року, не став легким, навпаки, він був сповнений різких рухів, відмов, поступів, позитивних і негативних сторін.

Водночас, початок діалогу Україна – Європейський Союз, підписання низки надзвичайно важливих договорів, таких, як Угода про партнерство та співробітництво, проведення щорічних самітів означає готовність України робити кроки до Європейського Союзу не тільки в теорії, а й на практиці.

Таким чином, Угода про партнерство та співробітництво відкрила для України можливість економічної та політичної співпраці з ЄС, що своєю чергою спровокувало прийняття стратегій та планів дій Європейського Союзу стосовно України, й означало офіційне визнання та висловлення їй політичної підтримки.

Хоча протягом– 1991-2004 рр., тобто одразу після отримання незалежності, Україна офіційно наголосила на своєму намірі інтеграції до Європейського Союзу, очевидно, що рівень розвитку ще не був достатнім для повного вступу до ЄС. Незважаючи на проголошення не зовсім вигідної політики сусідства з боку Європейського Союзу, а також невизнання перспектив інтеграції України до нього, офіційний Київ чітко окреслив свій намір не сходити зі шляху євроінтеграції, що вимагало реформування правової, економічної, соціальної та політичної системи держави.

Розділ 2. Процес формування відносин Україна – ЄС: 2004-2010 рр.

Формування національної самоідентифікації народу – процес надзвичайно довгий та складний. Так склалось, що для українського народу цей процес на практиці ставав болючим та різким. На пострадянській Україні не було завершено зародження та становлення української політичної нації. Цей процес характеризувався слабкою політичною активністю, низькою національною та громадянською свідомістю українців, а також, що найголовніше, наявністю ідеологічних та мовних суперечностей між Сходом та Заходом України.

Україна перебувала в такому «плаваючому» стані і на період виборів 2004 року. Тим не менше, саме вони стали каталізатором, завдяки якому прокинулись національні почуття більшої частини населення українців.

Перший тур виборів, що почався 31 жовтня 2004 року, одразу виявив двох головних претендентів на пост Президента України – Віктор Янукович та Віктор Ющенко. Оскільки в результаті першого туру жоден кандидат не набрав більшості голосів, було заплановано другий тур голосування, де вибір стояв тільки між цими двома претендентами.

21 листопада було здійснено другий тур голосування, на якому виборці мали змогу зробити вибір між двома кандидатами – чинним прем'єр-міністром Віктором Януковичем та Віктором Ющенком, що виступав від опозиції. Таким чином, 22 листопада вночі від Центральної виборчої комісії України надійшло повідомлення про перевагу голосів за Віктора Януковича. Ці дані різко відрізнялись від даних екзит-полів, а також кількох незалежних соціологічних груп.

Для того, щоб оцінити ситуацію, що склалась необхідно проаналізувати спогади самого Віктора Ющенка. У своїй книзі, він описував процеси, які досить чітко характеризували Віктора Януковича та його політичні методи. Під час проведення другого туру виборів в східних областях України явка

перевищувала 100 відсотків, 99 з яких віддавали свої голоси за діючого прем'єр-міністра.¹ Вже тільки цих заяв вистачило для того, щоб народились думки щодо фальсифікування результатів з боку Віктора Януковича, що провокувало масштабну кампанію мітингів та протестів, яка отримала назву Помаранчева революція.

Наразі більшість науковців, що досліджують історію України, дають позитивну оцінку щодо впливу Помаранчевої революції на самоідентифікацію українців. Володимир В'ятрович, колишній голова Українського інституту національної пам'яті, у своїх статтях неодноразово підкреслював, що саме фальсифікація виборів допомогла українцям «зобілізуватися у вкрай скрутній ситуації, яка загрожувала згортанням демократії чи навіть втратою державного суверенітету».²

Тим не менше, події, що відбувались на Майдані, не залишились непоміченими, і вже 27 листопада під час екстреного позачергового засідання Верховної Ради України депутати прийняли постанову «Про політичну кризу в державі, яка виникла в зв'язку з виборами президента України»³. Згідно з нею, офіційні результати кінцевого голосування були визнані недійсними. Тут також було висловлено недовіру до Центральної виборчої комісії.

Після численних виступів народу, а також керівників двох конфліктуючих сторін 8 грудня 2005 року відбулось повторне голосування, за результатами якого перемогу таки отримав Віктор Ющенко і вже 23 січня 2005 року склав присягу та заступив на пост Президента України.

Від самого початку передвиборної кампанії Віктор Ющенко чітко висловлював свою позицію щодо зовнішньополітичного курсу України. Політик не приховував, що основним вектором зовнішньої політики держави повинна стати євроінтеграція через поглиблення співпраці з Європейським

¹ Ющенко В.А. Недержавні таємниці: нотатки на берегах пам'яті. Харків. 2014. С.340.

² В'ятрович В. Помаранчевий урок історії, або Чому в нас стільки днів незалежності. *Історична правда*. 2021.23 лист. С. 5.

³ Про політичну кризу в державі, що виникла у зв'язку з виборами Президента України: Постанова Верховної Ради України від 27.11.2004р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 15.10.2021).

Союзом, завдяки чому і отримав підтримку у представників західних країн, на відміну від його опонента.

Таким чином, вже 1 грудня 2005 року на дев'ятому щорічному саміті Україна – Європейський Союз українську сторону стабільно представляв Президент України, яким вже став Віктор Ющенко. Збоку європейської сторони представниками стали Президент Європейської Ради Тоні Блер, а також незмінний представник – Високий представник Європейського Союзу з спільної та безпекової політики Хав'єр Солана, а також Президент Європейської Комісії Жозе Мануель Баррозу.

На цьому саміті представниками Європейського Союзу було підкреслено важливу роль Помаранчевої революції, як для становлення українського народу, так і для подальшої двосторонньої співпраці.

Отже, тут Європейський Союз ствердно заявив про готовність підготовки про укладення угоди між Україною та Європейським Союзом, яка мала б описати оновлені норми та посилити співпрацю між сторонами. Саме ця угода мала б замінити Угоду про партнерство та співробітництво. Тим не менш, для укладання цієї Угоди необхідно було виконати пріоритетні моменти Плану дій Україна – Європейський Союз 2005 року. До того ж, європейською стороною було досить схвально оцінено ініціативу Україну про проведення переговорів щодо спрощення візового режиму, а також залагодити питання реадмісії.¹

Оскільки новообраний президент України чітко визначив зовнішньополітичний курс України на євроінтеграцію, вже 21 лютого 2005 року відбулось засідання Ради з питань співробітництва Україна – Європейський Союз. В рамках засідання було підписано двосторонній План дій на трирічний термін дії.

Схвалення цього договору означало, що Європейський Союз згоден продовжувати діалог та, безпосередньо, співпрацю з Україною на прикладі

¹ Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes> (дата звернення 15.10.2021).

Угоди про партнерство та співробітництво. Сам План дій, як у ньому зазначено створений для пришвидшення прогресу у відносинах Україна – Європейський Союз, а також допомогти державі у стабілізації та покращенні всіх сфер діяльності.¹

Крім того, основною метою укладання договору стало відкриття нових перспектив для економічної інтеграції України, а також . Згідно з планом, Європейський Союз повинен був підтримувати Україну в адаптації законодавства до норм та стандартів ЄС, а також надавати фінансову допомогу.

Разом із тим, для України цей договір так і не став трампліном для інтеграції до Європейського Союзу. Такі ж Плани дій з боку останнього були укладені ще з низкою країн у рамках проведення політики сусідства. Це означало, що ЄС демонструє абсолютно однакове ставлення до країн, які офіційно оголошують намір європейської інтеграції, та країн, що не декларують таких намірів. Загалом, проаналізувавши цю угоду, можна зробити висновок про небажання Європейського Союзу піднімати питання про інтеграцію України принаймні ще три роки (на час дії Плану).

Отож, сподівання української сторони щодо збалансованості та взаємо вигідності цього договору так і не були виправдані, адже сам План дій більше схожий на перелік завдань для України, до того ж практично неможливих для виконання у трирічний термін. Водночас, під час укладання цього договору неодноразово Україною підіймалось питання щодо термінів надання статусу асоційованого члена. Однак, з позиції Європейського Союзу бачився тільки один шлях до здійснення цієї мети – через виконання умов, передбачених Планом дій та Угодою про партнерство та співробітництво.

Як уже було зазначено, Європейський Союз, згідно з Планом дій, передбачив певне фінансування, що охоплюватиме найважливіші аспекти

¹ Європейська політика сусідства: План дій «Україна Європейський Союз» від 12.02.2005р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 15.10.2021)

співробітництва, проте у своєму бюджеті на 2005 рік вже не передбачав додаткового фінансування відповідно до Європейської політики сусідства.¹

Після цього, у листопаді 2005 року Європейська комісія прийняла стратегію «консолідації зобов'язань», яка в рамках політики розширення відкрила шлях для вступу до Європейського Союзу західно-балканським країнам, а у віддаленій перспективі – країнам Східної Європи, але все одно не Україні.²

Варто відзначити, що серед пріоритетів Плану дій Україна – Європейський Союз особлива увага приділяла вступу України до Світової організації торгівлі. Європейський Союз неодноразово наголошував на тому, що вступ країни до СОТ становить важливу передумову для зближення та поглиблення співпраці між Україною та ЄС.

У 2005 році Україні вдалось підписати дев'ять двосторонніх протоколів з доступу до ринків товарів та послуг: з Сальвадором, Молдовою, Норвегією, Індонезією, Японією, Китаєм, Ісландією, Хорватією та Еквадором.³

Оскільки головним завданням для початку інтеграції України, Європейський Союз назвав її вступ до Світової організації торгівлі, вже в 2005 році Віктор Ющенко проголосив приєднання до останньої одним із головних пріоритетів зовнішньоекономічної політики на 2005 рік.⁴

Таким чином, вже протягом 2005-2006 років відбулось вирішення ряду проблемних питань, які сповільнювали процес проведення переговорів між Україною та Робочою Групою Світової організації торгівлі:

1. Усунуто податкові пільги, що надавались окремим підприємствам промисловості.

¹ Кривоногова А.В. Історія Української євроінтеграції: віносини між Україною та ЄС. *Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики* : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф. Харків, 2016. С.386-391.

² Посельський, В. У пошуках оптимальної стратегії євроінтеграції. *Дзеркало тижня*. 2006. 11–17 лют. (№ 5 (584)). С.5-8.

³ Бутко Б.О. Етапи вступу України до Світової Організації Торгівлі. *Вісник ЖДТУ*. 2012. № 3(61). С. 212-214.

⁴ Там само.

2. Закріплено рівноцінні ставки акцизного збору на вітчизняні та імпортні транспортні засоби відповідно до принципу національного режиму.
3. Позбавлено звільнення від податку на прибуток та податку на додану вартість, платежів у Державний інноваційний фонд, товарів та обладнання, призначених для роботи в межах технологічних парків.
4. усунуто пільги у спеціальних економічних зонах та особливі режими для інвестиційної діяльності. Зокрема, всі звільнення від сплати мита на імпорт, ПДВ, акцизних зборів, квот та ліцензій, податку на прибуток, платежів у фонд соціального страхування безробіття, збору у Державний інноваційний фонд та обов'язкового продажу валютних надходжень.
5. Скасовано вимогу продажу Національному банку України 50% валютної виручки суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності при реалізації зовнішньоторговельних контрактів
6. Скасовано дискримінаційний підхід до іноземних компаній щодо використання податкових векселів при розрахунках з бюджетом.
7. Скасовано режим ліцензування і квотування експорту деяких видів продукції.
8. Встановлено фіксовану плату за видачу експортних ліцензій, що відповідає вартості надання зазначеної послуги замість плати в адвалерному еквіваленті до вартості контракту.
9. Скасовано додатковий збір при імпорті нафтопродуктів¹.

Паралельно з цими процесами, 27 жовтня 2006 року у Гельсінках відбувся десятий саміт Україна – Європейський Союз. Делегацію України очолював Президент України Віктор Ющенко. Європейський Союз представляли Президент Європейської Ради Матті Ванганен, Високий представник ЄС зі

¹ Бутко Б.О. Етапи вступу України до Світової Організації Торгівлі. *Вісник ЖДТУ*. 2012. № 3(61). С. 212-214.

спільної зовнішньої і безпекової політики Хав'єр Солана, та Президент Європейської Комісії Жозе Мануель Баррозу.

Під час цього з'їзду було обговорено та схвалено прогрес, якого змогли досягти Україна та Європейський Союз у втіленні Меморандуму про взаєморозуміння щодо співробітництва галузі енергетики. Представники ЄС ініціювали продовження співпраці з виконання проєктів розвитку енергетичної інфраструктури у співпраці з Європейським інвестиційним банком реконструкції та розвитку.¹

Така співпраця повинна була покращити ефективність роботи газової інфраструктури, удосконалити облік внутрішнього споживання енергії та взаємопід'єднання електроенергетичних мереж. Саме прогрес у цих сферах діяльності прискорить процес вступу України до Спільної організації торгівлі, а згодом і до Європейського Союзу.²

Тим часом, Україна продовжувала свій шлях реформування державного апарату. В травні 2005 року Кабінет Міністрів України прийняв програму своєї діяльності «Назустріч людям»:

1. Підтримка сімейних цінностей, народжуваності, поліпшення стану сім'ї, жінок, дітей та молоді.
2. Надання цілеспрямованої підтримки закладам позашкільної освіти та виховання, а також запровадження ефективного механізму для збільшення доступу молоді до освіти та праці.
3. Надання кожному громадянину гарантованого переліку безоплатних медичних послуг.

¹ Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/evropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes> (дата звернення 10.10.2021)

² Артьомов І.В. Європейська інтеграція України: стан, проблеми, перспективи: зб.наук.статей. Ужгород. 2014. С.55.

4. Утвердження і реалізація прав та свобод людини, формування громадянського суспільства і побудова правової держави та багато інших.³

Навіть побіжного перегляду досить для того, щоб зробити висновки про соціальну направленість цього документу. Тим не менше, ця ініціатива не була створена як виключно соціальний проект для підняття рівня добробуту населення. Тут також мають місце певні інтеграційні аспекти. Програма передбачає повну активізацію виконання положень з Угоди про партнерство та співробітництво з Європейським Союзом.

У сфері економіки одним з основних завдань стало забезпечення умов для визнання Європейським Союзом за Україною статусу країни з ринковою економікою в антидемпінгових розслідуваннях. Крім того, Кабінет Міністрів поставив перед собою завдання здійснити заходи щодо створення зони вільної торгівлі з ЄС. Варто також відзначити, що саме цією Постановою було наголошено на важливості співпраці з країнами Балтії та Центрально-Східної Європи для прискорення інтеграції до останнього.²

Незважаючи на досить позитивний характер Постанови, можна зазначити, що вона була досить оптимістична, навіть утопічна. Нацголовніше, уряд планував до кінця року завершити переговорний процес з країнами-членами Світової організації торгівлі та забезпечити Україні вступ до цієї організації.³

У квітні 2005 року Мінторгом США було розпочато процес перегляду неринкового статусу України у рамках антидемпінгового розслідування. Після десятимісячного розгляду матеріалів та досліджень економічного стану України 17 лютого 2006 року Міністерство торгівлі США визнало Україну країною з ринковою економікою.⁴

³ Програма діяльності Кабінету Міністрів «Назустріч людям»: Затв. Постановою Каб. Мін. Від 04.02.2005р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001120-05#Text> (дата звернення 16.10.2021)

² Програма діяльності Кабінету Міністрів «Назустріч людям»: Затв. Постановою Каб. Мін. Від 04.02.2005р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001120-05#Text> (дата звернення 16.10.2021)

³ Там само

⁴Україні надано статус країни з ринковою економікою. *Урядовий портал. Прес-служба мінекономіки*. URL: http://old.kmu.gov.ua/kmu/control/publish/article?art_id=29340565 (дата звернення 16.10.2021)

Ці процеси сприяли покращенню співпраці України та Європейського Союзу. Таким чином, вже в червні 2007 року було підписано угоду про спрощення видачі віз для громадян та реадмісію. У березні 2007 року було підписано Єврокомісією «Стратегію ЄС щодо України на період 2007- 2013 років», яка стала Європейським інструментом сусідства та партнерства.

У цьому документі було визначено три пріоритетні сфери розвитку України:

1. Демократичний розвиток.
2. Регулярність реформування та розширення адміністративних можливостей.
3. Розвиток інфраструктури, зокрема в секторах транспорту, енергетики та докілья, в тісній співпраці з Європейським Союзом та міжнародними фінансовими організаціями.¹

Крім того, тут описане ставлення Європейського Союзу до інтеграційних намірів України. Тим не менш, навіть у такому довгостроковому плані відсутній навіть натяк на можливість форсування інтеграції останньої до ЄС. Тут йшлося лише про можливість створення нового посиленого договору між сторонами, в якій зона вільної торгівлі стає центральним елементом, і навіть це тільки по закінченню строку дії Угоди про партнерство та співробітництво.²

14 вересня 2007 року відбувся одинадцятий саміт Україна – Європейський Союз. Українську сторону очолював Президент України Віктор Ющенко. Делегацію ЄС представляли Президент Європейської Ради Жозе Сократеш, Високий представник ЄС зі спільної зовнішньої і безпекової політики Хав'єр Солана і Президент Європейської Комісії Жозе Мануель Баррозу.

На засіданні представники Європейського Союзу схвально відгукнулись про підписання угод про спрощення візового режиму, а також реадмісію. Тож,

¹ Кічера Н., Сурніна-Далекорей О. Україна – Європейський Союз: співпраця у форматах «Східного партнерства» та «В4+». *Україна – Європейський Союз: від партнерства до асоціації: Український щорічник з Європейських Інтеграційних Студій*. Луцьк, 2019. С.133-143.

² Європейський інструмент сусідства та партнерства. Стратегія ЄС щодо країни на період 2007-2013 рр. URL : <http://sfs.gov.ua/data/material/000/000/53856/0.pdf> (дата звернення 16.10.2021).

беручи це до уваги, сторони підтвердили наміри щодо започаткування переговорів відносно нової посиленої угоди, яка все одно передбачала співпрацю Європейського Союзу з Україною, хоч і тіснішу, але на правах держави-сусіда, а не асоційованого члена, або ж країни з такою перспективою.¹

На фоні цих процесів не припинялася робота про вступ України до Світової організації торгівлі. Після завершення переговорів з найважливішими країнами – членами СОТ 5 лютого 2008 року на засіданні її Генеральної Ради було прийняте рішення про приєднання України до Марракенської угоди про заснування Світової організації торгівлі. Таким чином, у Женеві було підписано Протокол про вступ України до останньої.²

Таким чином, уже 16 травня, після ратифікації цього Протоколу у Верховній Раді України, Україна стала сто п'ятдесят другим членом Світової організації торгівлі. Схвалення Верховною Радою України 16 травня 2008 р. Закону України “Про ратифікацію протоколу про вступ України до СОТ” завершило більш ніж 14-тирічний процес переговорів про набуття державою членства в Організації.

Згідно з Протоколом, перед Україною було поставлено такі зобов'язання:

1. Відповідність національного законодавства до вимог та правил Світової організації торгівлі.
2. Реалізація національної економіки з урахуванням вимог, описаних в Протоколі про вступ України до Світової організації торгівлі.
3. Лібералізація режиму доступу до ринків та послуг.³

Отже, після приєднання України до СОТ, її законодавство зазнало певних змін, відповідно до положень останньої. Таким чином, міністерство економіки України розроблено та ініційовано План заходів щодо адаптації

¹ Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes> (дата звернення 16.10.2021).

² Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі: Ратифіковано Законом від 10.04.2008р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 16.10.2021).

³ Бутко Б.О. Етапи вступу України до Світової Організації Торгівлі. *Вісник ЖДТУ*. 2012. № 3(61). С. 212-214.

української економіки до вимог СОТ, з метою імплементації положень Протоколу.¹

Саме приєднання України до Світової організації торгівлі відкрило перспективи для розвитку економіки, адже після цього держава на абсолютно рівних умовах та правах з іншими членами організації може приймати безпосередню участь у рамках поточного раунду багатосторонніх торговельних переговорів з метою максимального врахування національних інтересів нашої держави у торговельно-економічній сфері.²

Крім того, як член Світової організації торгівлі, Україні надається право використовувати механізм залагодження суперечок СОТ, що сприяє абсолютно справедливому вирішенню будь-яких нюансів, пов'язаних з недотриманням умов останньої, що можуть виникати з торговими партнерами країни.

Саме таким способом було розв'язано проблему дискримінаційного оподаткування, а також ліцензування деяких видів української продукції. Цей механізм врегулювання конфліктів сприяв благополучному початку співпраці України з іншими державами-членами Світової організації торгівлі, що дозволяло досить успішно розширювати присутність українських товарів на міжнародних ринках.³

Звичайно, що на дванадцятому саміті Україна – Європейський Союз, що відбувся 9 вересня 2008 року у Парижі, Європейська сторона схвально оцінила приєднання України до Світової організації торгівлі, а також проведення певних економічних реформ, що робили законодавство України наближеним не тільки до її умов, а ще й до вимог Європейського Союзу щодо адаптації законодавства України відповідно з його вимогами.

¹ Про звіт Кабінету Міністрів України щодо результатів членства України в Світовій організації торгівлі: рішення ради національної безпеки і оборони України від 26.06.2009р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0010525-09> (дата звернення 17.10.2021).

² Там само.

³ Світова організації торгівлі. *Постійне представництво України при відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві*. URL: <https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/svitova-organizaciya-torgivli-sot> (дата звернення 17.10.2021).

Таким чином, саме на цьому саміті було наголошено представниками Європейського Союзу (Президент Європейської Ради Ніколя Саркозі, Президент Європейської Комісії Жозе Мануель Баррозу, Високий представник ЄС зі спільної зовнішньої і безпекової політики Хав'єр Солана), що політична стабілізація в Україні, прогрес в проведенні конституційних реформ, її співпраця з іншими державами, вихід на міжнародний ринок, а також повне виконання зобов'язань країни у рамках СОТ є обов'язковими умовами для продовження та поглиблення відносин України та Європейського Союзу.¹

Починаючи з 2008 року Україна переходить на новий рівень взаємодії з Європейським Союзом у рамках його нової політики – «Східне партнерство», установчий саміт якої відбувся 7 травня 2009 року в Празі. Проведення цієї політики передбачало поглиблення процесів співпраці з Україною та іншими п'ятьма сусідніми країнами (Азербайджан, Молдова, Білорусія, Вірменія, Грузія).

Ідея розвитку політики щодо майбутніх нових східних сусідів вперше була представлена у 1998 році міністром закордонних справ Польщі Б. Геремеком у його промові на відкритті переговорів щодо вступу до ЄС. Інтерес у розвитку східного виміру європейської політики був обумовлений бажанням Республіки встановити регіональне лідерство у розширеному Союзі.²

Основні засади програми Східного партнерства зазначені у Спільній декларації Празького саміту від 7 травня 2009 року.³ Згідно з нею створювали механізми співпраці сторін, які доповнювали вже існуючі

¹ Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes> (дата звернення 17.10.2021).

² Дєпо Б. Східному партнерству два роки: успіх чи невдача для диверсифікованої політики сусідства? URL: <http://eu.prostir.ua/library/248575.html>

³ Спільна заява саміту Східного партнерства у Празі від 07.05.2009 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 17.10.2021)

умови з державами-учасниками. Таким чином, відповідно до ухваленого механізму, ця угода передбачала поглиблення співпраці, а саме:

1. Запровадження широкомасштабної зони вільної торгівлі.
2. Створення сприятливих умов для підвищення мобільності громадян шляхом лібералізації візового режиму.
3. Покращення регіонального розвитку на основі проведення політики Європейського Союзу.
4. Запровадження інтегрованої системи управління кордонами.
5. Співробітництво у сфері енергетичної безпеки.
6. Реформування внутрішнього права країн-учасниць відповідно до стандартів Європейського Союзу.

Окрім певних вимог, політика Східного партнерства також передбачала досить вагоме фінансування та певну технічну допомогу країнам у проведенні реформування через Комплексну програму інституційного розвитку.¹ До того ж, на відміну від попередніх Планів дій та Стратегій, вона нарешті враховувала особливості кожної країни – учасника у виборі формату співпраці з Європейським Союзом, що сприяло покращенню інтенсивності взаємовідносин сторін.

Такий індивідуальний підхід для України став надзвичайно ефективним, оскільки саме він дозволяв уникнути певного гальмування реалізації попередніх умов про співпрацю, укладених між Україною та Європейським Союзом, а також запропонованих загальних реформ та програм, якщо вони не відповідають реаліям політичного стану в державі, або ж є несвоєчасними.

Втілення завдань Східного партнерства окреслювало співпрацю Європейського Союзу та держав – учасників навколо чотирьох політичних платформ:

¹Анакіна Т.М. Вплив політики Східного партнерства на правовідносини України і Європейського Союзу. *Європейський Союз і Україна: особливості взаємовідносин на сучасному етапі*. Харків, 2012. С. 48–61.

1. Демократія та стабільність в країні, що передбачає належне управління.
2. Економічна співпраця та підтримання політичних курсів Європейського Союзу.
3. Енергетична безпека.
4. Контакти між людьми.¹

Поставлені завдання Східного партнерства досягаються не тільки в односторонньому порядку, а на рівні всіх учасників умови. Таким чином, двосторонній рівень співпраці передбачає поглиблення взаємозв'язків Європейського Союзу з конкретною державою. Саме таке посилення співпраці позитивно впливає на взаємозв'язки двох сторін, оскільки досягається через вирішення питань суспільного розвитку, тобто спрощення візового режиму, реалізація економічних проектів, надання технічної допомоги.²

У супровідних документах декларації (меморандумі Єврокомісії від 5 травня і прес-релізі від 6 травня 2009 року) також повідомлялось, що більш конкретний план дій проведення політики Східного партнерства отримає вираження в п'яти так званих «флагманських (пріоритетних) ініціативах»:

1. Програма прикордонного менеджменту
2. Спеціальна програма з розвитку малого та середнього бізнесу.
3. Інтеграція енергетичних ринків
4. Південний «газовий коридор»
5. Боротьба зі стихійними лихами.³

Надзвичайно важливим є те, що політика Східного партнерства стала першою, що передбачала в майбутньому укладання двосторонніх угод про асоціацію між Європейським Союзом та країнами – учасницями, звичайно це

¹ Спільна заява саміту Східного партнерства у Празі від 07.05.2009 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 17.10.2021)

² Анакіна Т.М. Вплив політики Східного партнерства на правовідносини України і Європейського Союзу. *Європейський Союз і Україна: особливості взаємовідносин на сучасному етапі*. Харків, 2012. С. 48–61.

³ Nash M. «The Boldest Outreach»: the Eastern Partnership Initiative of the European Union». *Contemporary Review*. P. 300-322.

могло відбутись тільки за умови успішного виконання поставлених перед державами завдань.

Тим не менше, в українському аналітичному середовищі спостерігались певні розбіжності з боку оцінки Східного партнерства. Саме впровадження такої політики поділило експертну сферу на два табори: скептиків та оптимістів.

З одного боку, оптимістично налаштовані аналітики вбачали в цьому проекті вигоду для українського економічного та соціального простору, за умов грамотного використання можливостей.

В середовищі скептиків побутувала думка, що Східне партнерство жодним чином не форсує інтеграцію України до Європейського Союзу, навіть навпаки, проведення цієї політики ставить Україну в один ряд з іншими країнами – учасницями, а також слугує звичайною відмовкою Європейського Союзу, так званім «втішним призом» для заміни перспектив членства України в Європейському Союзі.

Звичайно, такі настрої не були безпідставними, оскільки довгі роки представники Європейського Союзу виявляли певну непослідовність та неузгодженість в прийнятті своїх рішень, а також неодноразові виступи представників європейського уряду щодо неможливості найближчого приєднання України до ЄС.¹

Тому логічно зазначити, що ефективність проведення нової політики Східного партнерства для України залежала, основним чином, лише від готовності України та інших країн-учасниць, а головне, Європейського Союзу до реальних дій та плідної співпраці без затягування бюрократичного моменту.

Аналізуючи політику Східного партнерства, варто також звернути увагу не тільки на основні положення умов, а також і на висловлювання окремих політиків Європейського Союзу, а також провідних держав-членів ЄС. Колишній голова Європейської комісії Романо Проді заявляв, що «політика

¹ Посол Евросоюза: Членство Украины в ЕС обсуждать не приходится. *LB.UA:дорослий погляд на світ* URL: https://lb.ua/news/2011/02/10/84023_o_chlenstve_ukraini_v_es_govorit.html (дата звернення 17.10.2021)

політика добросусідства передбачає, що навколо Європи на сході і заході буде існувати ряд країн, з якими ЄС з часом зможе мати усе спільне — економіку, торгівлю, культуру тощо — за винятком державних (наднаціональних) інститутів. Це пов'язано з тим, що Європі потрібні кордони, а тому повинно бути чітке уявлення про те, де європейці хочуть добиватися створення об'єднаної Європи».¹

Таким чином, вже можна помітити настрої щодо створення певної буферної зони навколо Європейського Союзу, яка б не мала офіційного права брати участь у формуванні спільної політики, але була зобов'язана дотримуватись вже прийнятих державами-членами Європейського Союзу політичних, економічних, соціальних та культурних норм та установок. Кожна країна, яка ризикує потрапити до цієї прикордонної зони, може розцінити таке висловлювання як замах на суверенітет.

В цей час в структурі Європейського Союзу також відбуваються зміни, що не можуть не повпливати на майбутню співпрацю України, також на її інтеграційні перспективи.

У березні 2007 року 27 держав-членів Європейського Союзу підписали спільну декларацію про необхідність реформування Конституційних норм у ЄС. Остаточне ухвалення тексту Договору про реформування Європейського Союзу відбулося на саміті Європейської народної партії в Лісабоні 18-19 жовтня 2007 року.² Але ратифікований це Договір був у 2009 році.

Головною метою створення Договору про реформування Європейського Союзу було розв'язання проблеми «браку демократії» в політичній системі ЄС. Вагомі зміни, що були внесені у функціонування, правовий статус та, передусім, організацію Європейського Союзу дуже вагомі. Згідно з Договором, помітно посилюється роль Європейського Парламенту в політичній сфері

¹ Горюхин А. Что будет с Европейским союзом к 2025 году? *Вся Европа: Ежемесячное интернет-издание*. URL: <http://www.mgimo.ru/alleurope/2006/27/problem-eu2025>.

² Гладенко О. Лісабонський договір ЄС 2007 року як новий етап еволюційного розвитку права Європейського Союзу. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2008. №1. С.73-77.

діяльності ЄС, а парламенти держав-членів Європейського Союзу вперше отримали право приймати безпосередню участь у процесі законотворення.

Крім того, згідно з цим Договором, Європейський Союз замінює Європейське Співтовариство, а разом з тим отримує міжнародну та внутрішню правосуб'єктність.¹

Лісабонський Договір вносить корективи до Договору про Європейський Союз, деякі з них:

1. Запровадження посади Президента Європейської Ради.
2. Створення посади Високого представника Європейського Союзу з зовнішніх справ та безпекової політики, що наділяється адміністративними повноваженнями.
3. Започаткування трьох додаткових посад генеральних адвокатів в Європейському Суді.
4. Введення нової енергетичної політики та реалізацію стратегії боротьби з глобальним потеплінням.²

Звичайно, Лісабонський договір оптимізував функціонування Європейського Союзу, що означало покращення умов реалізації спільної політики для держав-членів. Крім того, цей договір дозволяє Європейському Союзу розпочати та розвивати багатовекторну політику.

Водночас, намагаючись створити більш демократичний політичний устрій, наділивши кожную державу-учасницю Європейського Союзу правом зупинити будь який зовнішньополітичний намір ЄС.³ Таким чином, саме цей фактор зможе загальмувати процес інтеграції України.

¹ Treaty of Lisbon amending the Treaty of European Union and the Treaty establishing the European Community. *Official Journal of the European Union*. Series C. 2007. №306. 271 p.

² Бобицький Н. Лісабонський договір і майбутнє ЄС – «пацієнт швидше живий, ніж мертвий» . *Зовнішні справи*. 2008. № 8.С. 24–28.

³ Бобицький Н. Лісабонський договір і майбутнє ЄС – «пацієнт швидше живий, ніж мертвий» . *Зовнішні справи*. 2008. № 8.С. 24–28

По-перше, для Європейського Союзу Україна постає з негативної сторони у якості гіпотетичного учасника, на це є ряд причин: постійні внутрішні ризики, проблеми в зовнішній політиці, зокрема в україно-російських відносинах, низький рівень демократизації.

По-друге, згідно з Договором, посилюється роль національних парламентів, це означає, що Україна, в парламенті якої практично завжди відсутня одностайна політична позиція, а також немає сталої ідеології, притаманної для більшості парламентарів, значно б уповільнювала процес прийняття того чи іншого рішення в Європейському Союзі.

З цього виходить, що станом на 2009 рік Європейський Союз сприймала Україну не більше, ніж країну-сусіда, практично відкидаючи будь яку можливість та перспективу для її інтеграції до Європейського Союзу.

У березні 2009 року втратив чинність План дій Україна – Європейський Союз, що формує необхідність створення нового інструменту врегулювання відносин між сторонами. Таким чином, вже в листопаді 2009 року набув чинності Порядок денний асоціації, розроблений згідно з домовленостями, що було обговорені на саміті Україна-Європейський Союз у Празі 2008 року.

Отже, Порядок денний асоціації став тим самим робочим інструментом відносин Україна – ЄС, до того ж, основною його метою стала підготовка та сприяння імплементації Угоди про асоціацію.¹ Що стосується основної частини Порядку денного, то він передбачав, на відміну від попередніх Планів дій та угод, не одностороннє реформування України, а більш поглибленої участі та сприяння Європейського Союзу у процесі наближення українського політичного стану до європейського.

Отож, детальніший аналіз Порядку денного асоціації допомагає зрозуміти головний намір Європейського Союзу щодо України. Таким чином, одним з принципів виконання порядку денного було вказано, що для повноцінного його

¹ Порядок денний асоціації Україна – ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію від 23.11.2009р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 20.10.2021).

втілення необхідна абсолютна взаємодія обох сторін. Крім того, цією умовою передбачено було допомогу Європейського Союзу не тільки в імplementації Угоди про асоціацію в майбутньому, а й ще й підготовку українського законодавства та політичного простору.

Отож, в тексті Порядку денного підтверджено наміри Європейського Союзу щодо імplementації цілей та пріоритетів, серед яких:

1. Демократія, верховенство права, дотримання прав людини та основних свобод. Європейський Союз затвердив рішення сприяти посиленню поваги до демократичних принципів, верховенства права та належного управління, прав людини та основних свобод, включаючи права осіб, які належать до національних меншин, як це зазначено в основних Конвенціях ООН і Ради Європи та їх відповідних протоколах.
2. Підвищення ефективності функціонування установ, що забезпечують впровадження демократії та верховенства права.
3. Тісна співпраця у реформуванні та посиленні спроможності системи державного управління в Україні, включаючи ефективну боротьбу з корупцією та ін.¹

В Порядку денному асоціації велику роль відведено також питанню охорони навколишнього середовища, тож угода передбачає розробку та прийняття реформ, що вирішать ці питання, а також посилення адміністративної спроможності щодо втілення стратегій та ідей про охорону навколишнього середовища.

Як бачимо, Порядок денний асоціації став досить дієвим інструментом, в якому було описано прагнення Європейського Союзу сприяти реформуванню України та наближення її до норм ЄС, а також прописано чітку необхідність

¹ Порядок денний асоціації Україна – ЄС для підготовки та сприяння імplementації Угоди про асоціацію від 23.11.2009р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 20.10.2021).

економічної інтеграції України, а також підписання Угоди про асоціацію в майбутньому.

4 грудня 2009 року пройшов тринадцятий саміт Україна-Європейський Союз, який остаточно оголосив про прийняття та ратифікацію Лісабонського Договору. Крім того, представники Європейського Союзу запропонували поглибити співпрацю з Україною у сфері екологічного співробітництва, а також схвалили її рішення щодо використання відновлювальних джерел енергії та підвищення енергоефективності. Таким чином, було схвалено початок проведення політики Східного партнерства у сферах довкілля та енергоефективності.¹

Останній, 2010 рік, із вказаної нами періодизації став доленосним не тільки у подальшій долі інтеграції України до Європейського Союзу, а й у історії країни загалом. 25 лютого 2010 року пройшла інавгурація новообраного Президента України Віктора Януковича.

У своїй новій передвиборчій кампанії Віктор Янукович наголошував на необхідності позаблоковості України і, хоча, вказував на необхідність співпраці з Європейським Союзом та НАТО, проте протягом всього політичного шляху демонстрував політичну прихильність до Російської Федерації. Тому не стало несподіванкою оголошення в передвиборчій кампанії його наміру зробити російську мову другою державною.

Політику новообраного президента надалі ще необхідно розібрати та проаналізувати, проте, одразу можна відзначити, що протягом всієї каденції його політичні позиції, заяви практично завжди дисонували з діями. Про це в наступному розділі.

¹ Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes> (дата звернення 10.10.2021)

Висновки до розділу 2

Отож, аналізуючи процеси інтеграції України до Європейського Союзу в період 2004-2010 років, можна зробити певні висновки про її сприйняття останнім. Одразу після оголошення про проведення політики розширення Європейського Союзу, а також після її здійснення стало однозначно ясно, що Україну як потенційного члена ЄС не розглядає.

Водночас, процеси поглиблення співробітництва Європейський Союз не припинив, інколи навіть наголошував на його необхідності та взаємовигідності.

Незважаючи на це, здійснення політики сусідства дало зрозуміти Українській державі, що перспектива її інтеграції до Європейського Союзу нівелюється, а будь які натяки з боку офіційного Києва ігноруються. Таким чином, ми можемо спостерігати деякі намагання Європейського Союзу співпрацювати з Україною, навіть більше, допомогти провести реформування відповідно до його норм.

Розділ 3. Досягнення України на шляху до ЄС: 2010-2019 рр. – проблеми та перспективи.

Як вже було відзначено, цей розділ історії інтеграції України до Європейського Союзу було розпочато з інавгурації нового Президента України Віктора Януковича. З самого початку проведення політичної агітації, він діяв досить неоднозначно. Враховуючи його репутацію проросійського політика, не до кінця відомого минулого, а також виявлення та відстоювання бажання зробити російську мову державною, заяви новообраного президента про європейський напрям політики сприймалися швидше як знуцання.

Варто відзначити, що одним із напрямків діалогу України з Європейським Союзом було також обговорення лібералізації візового режиму. Першим кроком до створення безвізового режиму поїздок стало запровадження відповідних пунктів у Плані дій, прийнятого ще у 2008 році. Своє продовження вони знайшли на під час саміту Україна – Європейський Союз 9 вересня 2008 року у Парижі, на якому обидві сторони вирішили «започаткувати візовий діалог з метою розробки відповідних умов запровадження безвізового режиму між ЄС та Україною у довгостроковій перспективі».¹

Оскільки цей процес досить довготривалий та потребує вивчення й аналізу досить широкого спектру питань та нюансів, нам здається логічним розглянути його в рамках періоду історії відносин Україна – Європейський Союз, під час якого були сформовані основні принципи та засади створення безвізового режиму.

Отож, під час саміту Східного партнерства, який відбувся 7 травня 2009 року у Празі, Європейський Союз підтвердив довгострокову мету щодо лібералізації візового режиму для окремих краї-партнерів в індивідуальному порядку, звичайно, за дотримання умов, що зможуть забезпечити впорядкований та безпечний рух осіб.

¹ Безвізовий діалог між Україною та ЄС. План дій з лібералізації візового режиму: схалено на саміті Україна – Європейський Союз від 22.11.2010р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 20.10.2021)

На саміті Україна – Європейський Союз 2009 року було схвалено перехід до «структурованого безвізового діалогу, який зосереджуватиметься на послідовних пріоритетах щодо заходів та рекомендацій для українських властей».¹

Таким чином, після послідовних кроків щодо наближення до вирішення повної лібералізації безвізового режиму у червні 2010 року був проведений саміт Україна – Європейський Союз з питань юстиції, свободи та безпеки. Тоді обидві сторони схвалили перехід до повномасштабної фази безвізового діалогу на основі Плану дій, який був спрямований на встановлення бази технічних умов, що має виконати Україна для створення безвізового режиму поїздок.

Перед Україною постали важливі та складні завдання, серед яких:

1. Покращення рівня безпеки документів, у тому числі запровадження біометрики.
2. Посилення у сфері управління кордонами та міграцією.
3. Встановлення правопорядку у сфері громадського порядку та безпеки громадян.
4. Вирішення нагальних питань у сфері забезпечення основних прав людини та її свобод, що на пряму пов'язані з рухом осіб.

За прикладом інших угод та домовленостей, укладених між Європейським Союзом та Україною, пришвидшення імплементації безвізового режиму на пряму залежало від виконання Україною встановлених умов та вимог. Окрім того, План дій щодо запровадження безвізового режиму не передбачає автоматизму. А це означає, що виконання кожної умови Україною буде ретельно вивчатись, а належність їх виконання оцінюватись Європейською Комісією та Радою.

1 липня 2010 року за сприяння Віктора Януковича було прийнято закон «Про засади зовнішньої та внутрішньої політики», який визначав Україну

¹ Безвізовий діалог між Україною та ЄС. План дій з лібералізації візового режиму: схвалено на саміті Україна – Європейський Союз від 22.11.2010р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 20.10.2021)

«європейською позаблоковою державою», основним завданням якої поставало забезпечення неучасті у «військово-політичних союзах, пріоритетність участі у вдосконаленні та розвитку європейської системи колективної безпеки, продовження конструктивного партнерства з Організацією Північноатлантичного договору та іншими військово-політичними блоками», а на противагу цьому – «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі».¹

Враховуючи факт підписання 21 квітня 2010 року Угоди між Україною та Росією з питань перебування на території України Чорноморського флоту, прийняття закону, який фактично окреслював нейтралітет України, створював дисонанс в її політичному становищі на міжнародній арені, адже попри голосні заяви президента про необхідність курсу на євроінтеграцію, підписання такого документу свідчить про різкий крен політичного курсу у бік Росії.

Крім того, затвердження Закону про позаблоковість України означало цілковите усунення її від участі у європейській системі безпеки.

Хоч деякі дослідники (наприклад, С. Віднянський) вважали, що такий політичний курс України передбачав для державної певної багатовекторності у сфері зовнішньої політики², але в питаннях співпраці України та Європейського Союзу саме вона стала гальмувати інтеграційні процеси.

22 листопада 2010 року відбувся чотирнадцятий саміт Україна – Європейський Союз, який підтвердив впровадження Плану дій щодо візової лібералізації для України. Він, зокрема, передбачав:

1. Створення та ратифікацію законодавчої бази для випуску біометричних закордонних паспортів, відповідних до найвищих стандартів з урахуванням безпечного управління ідентифікацією.

¹ Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> (дата звернення 20.10.2021)

² Віднянський С. Незалежна Україна: двадцять років між Європою та Євразією. *Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини.* Тернопіль. 2011.С. 24–38

2. Формування Плану дій щодо створення часових рамок для повного переходу населення України на користування біометричними паспортами. Цей План дій повинен був передбачати повне вилучення з обігу паспортів попереднього зразку, тобто тих, що не відповідають європейським стандартам.
3. Схвалення антикорупційних кодексів для осіб, що займають посади, які мають справу з закордонними паспортами, національними паспортами та іншими документами, що засвідчують особу.¹

Схвалений План дій також передбачав внесення правил щодо реадмісії та міграції в законодавства та управління України. Таким чином, було схвалено Національну стратегію управління кордонами, яка передбачала забезпечення достатніх фінансових і людських ресурсів, а також часові рамки та конкретні цілі для подальшого розвитку законодавства країни щодо цих питань.

Що стосується питань управління міграцією, то Планом дій було передбачено запровадження механізму моніторингу міграційних потоків, який буде визначати дані України щодо нелегальної та легальної міграції, а також підкреслював необхідність створення органів, відповідальних за збирання та аналіз даних про обсяги та потоки міграції.²

Важливим моментом у впровадженні безвізового режиму, який відігравав також не останню роль у подальшому співробітництві сторін, стала імплементація до законодавства України захисту прав меншин. Таким чином, Планом дій було затверджено вимогу до України ратифікувати відповідні документи ООН та Ради Європи про боротьбу з дискримінацією. Цей пункт

¹ Безвізовий діалог між Україною та ЄС. План дій з лібералізації візового режиму: схвалено на саміті Україна – Європейський Союз від 22.11.2010р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 20.10.2021)

² Безвізовий діалог між Україною та ЄС. План дій з лібералізації візового режиму: схвалено на саміті Україна – Європейський Союз від 22.11.2010р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 20.10.2021)

передбачав проведення кампанії з обізнаності громадськості в питаннях протидії расизму, антисемітизму, ксенофобії та інших проявів дискримінації.¹

Під час проведення зазначеного вище саміту Україна – Європейський Союз також було затверджено необхідність створення спільної поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом, на меті якої стояла її інтеграція до його внутрішнього ринку.²

Крім того, було підписано також Протокол до Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами про Рамкову угоду між ними про загальні принципи участі України в програмах Співтовариства. Цей Протокол засвідчував можливість її участі у низці програм, а також регламентував загальні принципи у сфері фінансів, бізнесу, підприємництва, комунікацій та технологій.³

Під час саміту було наголошено на необхідності негайного здійснення антикорупційної реформи Україною для успішної двосторонньої.

Однак, наприкінці 2010 – початку 2011 року відбулись події, що наклали свій відбиток на політику сусідства, яку проводив Європейський Союз. В Північній Африці – Тунісі та Єгипті, що входять до зони сусідства з останнім, відбулись революції.⁴ Саме вони поставили під загрозу ефективність безпекової політики Європейського Союзу, а тому спровокувал терміновий та радикальний перегляд Європейської політики сусідства. Зрештою, це стало першопричиною для розбудовування нової концепції співпраці з сусідніми країнами, до яких входить і Україна.

Станом на 2011 рік двосторонні відносини перебували на завершальній стадії формування Угоди про асоціацію. Тим не менш, така різка та швидка

¹ Безвізовий діалог між Україною та ЄС. План дій з лібералізації візового режиму: схалено на саміті Україна – Європейський Союз від 22.11.2010р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 20.10.2021)

² Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes> (дата звернення 20.10.2021).

³ Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes> (дата звернення 20.10.2021).

⁴ Беблер А. Европейский Союз, НАТО и “Арабская Весна”. *Современная Европа*. 2012. №4. С. 74.

зміна концепції політики сусідства може спровокувати гальмування процесів підготовки та підписання Угоди, а також створення Зони вільної торгівлі та діалогу щодо запровадження безвізового режиму.

Отже, Європейський Союз вимушений був створювати нові форми співпраці з країнами-сусідами. Головною ідеєю оновленого механізму Європейської політики сусідства стала концепція «more for more», або «кожному по досягненнях».¹ Насамперед, цей принцип ведення політики стосується фінансової допомоги, яку надає Європейський Союз країнам-сусідам.

Назагал, оновлений принцип ЄС побудований на певній політиці «заохочення». Таким чином, країни, що змогли більш вдало провести внутрішні та зовнішні реформи, а також суттєво наблизитись до норм Європейського Союзу стають першочерговими претендентами на подальшу глибшу співпрацю з ЄС, а також можуть розраховувати на фінансову підтримку від нього. Таким чином, країни більш реформовані на практиці мали б бути як ті, що мають «європейську перспективу». Серед них станом на 2011 рік була і Україна, однак, незважаючи на це, міністр закордонних справ Франції в одному з інтерв'ю повідомив, що відносини України з Європейським Союзом в рамках політики Східного партнерства навіть в оновленому форматі не передбачає майбутньої еволюції відносин.²

Таким чином, відкритим на цей момент залишалось запитання, чи взагалі є місце для повної інтеграції України до ЄС, навіть за умови виконання всіх вимог, передбачених статтею 49 Договору про Європейський Союз.

Варто також відзначити, що попри спроби встановити абсолютно новий формат відносин між країнами – сусідами, Європейський Союз так і не спромігся розробити дієвий на практиці механізм його реалізації. Оновлена схема співпраці Східне партнерство залишається декларативною. Проте, зміни

¹Яворська Г.,Снігир О. Щодо змін у європейській політиці сусідства: наслідки для України. Аналітична записка URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/526/> (дата звернення 20.10.2021).

² Там само.

у проведенні зовнішньої політики Європейського Союзу таки відбулись, що могло негативно позначитись на процес лібералізації візового режиму, який відбувався на фоні цих подій.

12 грудня 2011 року було ратифіковано пакет із шести нових законодавчих актів, запропонований Європейською комісією у вересні 2010 року. Метою прийняття цього пакету було підсилення механізмів спільної економічної політики. Процес економічної інтеграції України був викликаний необхідністю вирішення проблем економічного розвитку.¹

19 грудня 2011 року в Києві відбувся п'ятнадцятий Саміт Україна – Європейський Союз, під час проведення якого було врешті оголошено про завершення переговорів щодо формування основних положень Угоди про асоціацію Європейського Союзу з Україною. Вона надзвичайно масштабний проект, на формування якого було витрачено не один рік. Тим не менш, незважаючи на незмінні наміри повної інтеграції, її підписання не робить Україну повноправною країною – учасником ЄС. Однак, саме вона може стати підставою для остаточної інтеграції України. Угода про асоціацію передбачає залучення країни до участі в міжнародній організації, проте, така Угода не надає Україні прав та обов'язків держави-члена Європейського Союзу.

З іншого боку, згідно з практикою, Угода про асоціацію може трактуватись як така, що готує державу до вступу до Європейського Союзу. Як вже склалось, позиція останнього щодо України залишається незмінною, оскільки навіть ратифікація такої угоди «не визначає наперед і залишає відкритим майбутній розвиток відносин Україна – ЄС»².

Зміст Угоди передбачає повну інтеграцію України в економічний простір Європейського Союзу, що означитиме вхід держави у його внутрішній ринок і

¹ Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes> (дата звернення 22.10.2021).

² Кузьо М., Хорольський Р., Черніков Д. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: зміст та імплементація. Київ. 2015.С.6.

значно наблизить її до виконання практично всіх критеріїв набуття членства в ЄС.¹

За своїм змістом Угода передбачала посилення двостороннього політичного діалогу в усіх сферах спільних інтересів, тобто проведення самітів, зустрічей на рівні міністрів, парламентарів та ін.

Що стосується реформування, то тут цілі Європейського Союзу залишалися незмінними. Це означало, що Україна зобов'язана:

1. Встановити верховенство права, а також домогтись поваги до прав та свобод людини.
2. Забезпечити повноцінний та непорушний захист персональних даних кожного громадянина.
3. Правоохоронна співпраця з країнами-учасницями Європейського Союзу, а також встановлення правопорядку на території України, що включає боротьбу з тероризмом та незаконним обігом наркотиків.

Проаналізувавши цей розділ Угоди про асоціацію, можна зробити висновок, що ці умови практично аналогічні тим, що були встановлені для лібералізації візового режиму. Тож їх дотримання не тільки абстрактно наближало Україну до інтеграції, а й реально збільшувало шанси на лібералізацію візового режиму.

Надзвичайно важливим розділом в Угоді про асоціацію було положення про створення поглибленої та всеохоплюючої Зони вільної торгівлі. Для повноцінної економічної інтеграції було розроблено спеціальний механізм її створення, який передбачав:

1. Скасування Україною та Європейським Союзом мита на більшість товарів, що імпортуються на ринки.
2. Введення Україною норм, правил, регламентів щодо безпеки харчових продуктів, які б відповідали європейським, що значно спростило б

¹ Там само.

імпорт Україною, оскільки харчова та сільськогосподарча продукція більше не потребувала б сертифікації.

3. Встановлення взаємовигідних умов доступу то ринків послуг.
4. Посилення Україною заходів та правил щодо захисту інтелектуальної власності.¹

Отже, створення Зони вільної торгівлі передбачає комплексну програму заходів щодо наближення українських норм до європейських. Незважаючи на помітний рух у напрямку ратифікування цієї Угоди, варто зазначити, що вона почне діяти тільки після того, як всі країни-учасниці Європейського Союзу ратифікують її.

Уже в березні 2012 року Угода про асоціацію Між Україною та Європейським Союзом була парафрована, до того ж було розширено договір про лібералізацію візового режиму.²

Важливою подією для України стало проведення чемпіонату Європи з футболу в 2012 році. 24 березня 2011 року було представлено Стратегію позиціонування України закордоном. Згідно неї головне гасло держави – «Україна - відкритість». Воно було створене для характеризувannya України як держави, відкритою до реформування, розвитку туризму, а також готовності брати участь у спільних подіях та глобальних європейських процесах.³

Таким чином, Євро-2012 дало можливість брендингу України. Створення бренд-буку викликало чимало запитань. Найголовнішою проблемою стало те, що Україна ще не мала досвіду створення схожих іміджевих продуктів, а це вимагає залучення іноземних фахівців. Однак, це також створює певний дисонанс, оскільки на практиці представляти країну доводиться саме людям,

¹ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/ed20140321#Text (дата звернення 22.10.2021).

² Яковюк І. Європейський Союз і Україна: еволюція взаємовідносин. *Вісник Академії правових наук України*. Харків. 2009. №3. С.14-28.

³ Баровська А. Брендінг держави в контексті Євро-2012: виклики та перспективи: Аналітична доповідь. Київ. 2011. 13 с.

а вони в даній ситуації стають практично повністю відстороненими у формуванні загального образу України.¹

Проведення чемпіонату Європи – це не лише про формування бренду України, це також про загальноєвропейську комунікацію, туризм, створення робочих місць. Успішна його підготовка та проведення дозволили б в перспективі зарекомендувати себе на міжнародній арені, створити певний імідж в європейському соціумі та сформувані позитивні стереотипи щодо української нації в цілому, адже саме вона є головним представником держави.

Найголовнішою внутрішньополітичною подією 2012 року стали парламентські вибори, проведені в жовтні. Україна була сильно зацікавленою в тому, щоб ці вибори були визнані Європейським Союзом як такими, що відповідають законам демократії. Вже на шістнадцятому саміті Україна – Європейський Союз, що відбувся 25 лютого 2013 року представниками останнього (Президент Європейської Ради Герман ван Ромпей та Президент Європейської Комісії Жозе Мануель Баррозу) було вказано на недоліки проведення цих виборів. Вони черговий раз наголосили на необхідності проведення парламентських виборів відповідно до рекомендацій ОБСЄ.²

У лютому 2013 року, у лютому Кабінет Міністрів України затвердив План першочергових заходів щодо інтеграції до Європейського Союзу на поточний рік. Згідно з ним, першочерговим завданням у зовнішньополітичному плані було укладання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Задля цього були поставлені наступні цілі:

1. Активізація роботи з інституціями та державами – учасницями Європейського Союзу щодо підписання угоди про асоціацію.

¹ Там само.

² Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/evropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes> (дата звернення 21.10.2021).

2. Проведення консультацій стосовно тимчасового застосування положень Угоди про асоціацію.
3. Завершення роботи з підготовки до написання тексту Угоди про асоціацію.¹

Таким чином, ще на початку 2013 року жодних проявів неєвропейських настроїв у проведенні зовнішньої політики України не виникало. Уряд продовжував роботу у вже заданому курсі на інтеграцію України до Європейського Союзу.

Уже з другої половини 2013 року до зовнішньої політики України посилилась увага сусідніх країн. Росія активізувала спроби політичного тиску на Україну, пропонуючи в якості альтернативи асоціації з Європейським Союзом – Митний Союз. Враховуючи політичне становище, в якому опинилась Україна, її міністр закордонних справ визначав позицію уряду Віктора Януковича як амбівалентну, згідно з якою «Україна – європейська держава, але водночас – держава слов'янська, що зближує нас із Росією, іншими державами Сходу Європи»².

Таким чином, у тогочасній ситуації український уряд намагався реалізувати політику, що передбачає подвійну зону торгівлі. Однак, Україна не мала досить вагомий вплив на Європейський Союз та Росію, а одночасне підписання Угоди про асоціацію та входження в Митний Союз було рішуче відкинуте як Брюсселем, так і Москвою.

28-29 листопада 2013 року відбувався саміт «Східного партнерства» у Вільнюсі. Саме він так чи інакше, як і було заплановано, змінив життя України назавжди. За кілька днів до нього український уряд ухвалив рішення про відмову від підписання Угоди про асоціацію. Враховуючи, що

¹ Про розгляд проекту розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Плану першочергових заходів щодо інтеграції України до Європейського Союзу на 2013 рік»: рішення національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформації від 31.01.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr046864-13#Text> (дата звернення 22.10.2021).

² Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови країни від здійснення політики позаблоковості: Закон України від 23.12.2014. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/35-19/paran11#n11> (дата звернення 22.10.2021).

цьому рішенню кілька років передували запевнення урядом не тільки українського народу, а й Європейського Союзу про європейський зовнішньополітичний курс України, це рішення викликало не просто шок, а спричинило справжній резонанс.

Таким чином, після незапланованого візиту Віктора Януковича до Москви він опинився у зовнішньополітичній цейтноті, і не спромігся підписати вже практично готову Угоду про асоціацію.¹

Ця подія знову ж таки оголила внутрішні конфлікти, які брали свій початок під час першої спроби претендування Віктора Януковича на президентський пост. Отож, оголосивши про рішення відтермінування підписання Угоди про асоціацію, президент також заявив про необхідність проведення переговорів у форматі «Україна – Європейський Союз - Росія», на що президент Єврокомісії Жозе-Мануель Баррозу дав однозначну негативну відповідь.²

Саме цей політичний крен в бік Росії викликав широкомасштабну хвилю народного обурення. Відмова від підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом на користь співпраці з Росією була сприйнята українською нацією як повернення до Російської імперії, в якій Україна відігравала роль лише постачальника матеріальних та трудових ресурсів, але аж ніяк не окремої суверенної країни.

21 листопада кілька журналістів вийшли на Майдан Незалежності в Києві та поширили в соціальних мережах заклик приєднатися. Найпершими долучились студенти, за неперевіреними даними того дня на Майдані зібралось близько півтори тисячі людей, які спочатку вимагали виключно підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Через це акцію було названо «Євромайданом».

¹ Потапенко Я. Рецепція Євромайдану в сучасному українському соціокультурному дискурсі. *Наукові записки Інституту політичних і етносоціальних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2015. №78(4). С.4-21.

² Там само.

Наступні події викликали ще більший резонанс не тільки серед українського народу, а в політичному середовищі Європейського Союзу. 30 листопада вночі відбувся силовий розгін Євромайдану в Києві. Серед протестувальників були жертви, а оскільки основну масу мітингуючих складала молодь – влада зробила крок проти найактивнішого прошарку населення.¹

Такі дії з її боку викликали хвилю осуду не тільки українцями, а й західними дипломатами. Так, верховна уповноважена ЄС з питань безпеки Кетрін Ештон заявила, що під час особистої зустрічі з Віктором Януковичем назвала такі дії проти мирних мітингувальників цілковито неприпустимими для демократичного суспільства.²

Крім того, представники міністерства закордонних справ Польщі висловили стурбованість ситуацією, що склалася на Майдані, а також закликали представників Європейського Союзу та Державного департаменту США допомогти владі знайти вихід із такої складної ситуації. Було підкреслено, що «такими діями Україна втрачає довіру на міжнародній арені, яку буде дуже важко відновити» .³ Отож, Євромайдан, що починався з мирних акцій за підтримку євроінтеграції, переріс у широкий антиурядовий протест.

Були сформувані основні вимоги:

1. Покарання винних у розгоні протестувальників 30 листопада 2013 року.
2. Відставка уряду.

¹ "Беркут" пролил кровь на Майдане и разогнал митинг: хроника. *Ліга.30 лист. 2013.* URL: http://news.liga.net/articles/politics/934712posle_razgona_evromaydan_den_13_y_obnovl_yaetsya.htm. (дата звернення 23.10.2021)

² Захід засуджує спроби влади розігнати Євромайдан. *BBC NEWS Україна* URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2013/12/131211_ukraine_reaction_update_it (дата звернення 23.10.2021)

³ Захід засуджує спроби влади розігнати Євромайдан. *BBC NEWS Україна* URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2013/12/131211_ukraine_reaction_update_it (дата звернення 23.10.2021)

3. Розпуск Верховної Ради та проведення одночасно президентських та парламентських виборів.⁴

В такому ключі проходили події наступних місяців. Ендшпілем мітингів стало прийняття антидемократичних законів 16 січня 2014 року, які були названі «диктаторськими». Таким чином, під виглядом наближення антитерористичних законів України до аналогічних законів у Європейському Союзі, фактично було обмежено права людини на законодавчому рівні. Серед таких законів найбільшу реакцію серед населення отримали заборони руху у колоні за участі більше п'яти автомобілів, обмеження доступу до інтернет-ресурсів та значне обмеження повноважень засобів масової інформації.

Крім самого значення цих законів, надзвичайне обурення також викликала і процедура їх прийняття. Засоби масової інформації зафіксували масу порушень, що викликали ще одну хвилю обурення. Голосування, що проводилось методом підняття рук, а тексти законів були доступні вже після того, як більшість депутатів проголосувала за них.²

Представники західної дипломатії також давали негативну оцінку прийняттю таких законів. Так, Кетрін Ештон, Верховний представник Європейського Союзу з питань зовнішньої політики та політики безпеки відзначила, що такі поправки до законодавства обмежують головні права українців, а також були проведені з відвертою неповагою до процедур та демократичних принципів.³

Комісар з прав людини Ради Європи Нілс Мужнієкс та комісар Європейського Союзу з питань розширення та політики добросусідства Штефан Фюле на офіційних аккаунтах у соціальній мережі висловили також

⁴ . После разгона. Евромайдан, день десятый: хроника *Ліга.1* груд. 2013. URL: http://news.liga.net/articles/politics/934712posle_razgona_evromaydan_den_10_y_obnovl_yaetsya.htm. 1 грудня 2013 (дата звернення 22.10.2021)

² Хоменко С. "Ручні" закони: путч чи запорака благополуччя?. *ВВС Україна*. 16 січня 2014 URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/01/140116_parliament_thursday_sx (дата звернення 23.10.2021)

³ **У** ЄС закликали Януковича вєтувати антидемократичні закони. *Правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/01/17/7009796/> (дата звернення 23.10.2021)

занепокоєння щодо прийняття цих законів, а також закликали президента України ветувати їх.¹

Між тим, іноземні засоби масової інформації також висловили занепокоєння та навіть засудили проведення голосування в такому форматі, а також відзначили, що «ухвалені закони запозичені з російського законодавства і не є свідчення того, що Україна в обличчі Віктора Януковича налаштована на поглиблення співпраці з Європейським Союзом».²

21 лютого 2014 року Україною та Європейським Союзом було підписано Угоду про врегулювання кризи в країні. Вона передбачала не тільки відновлення Конституції України 2004 року, а ще й проведення президентських виборів, а також формування нового складу Центральної виборчої комісії на пропорційній основі відповідно до правил ОБСЄ, а також Венеціанської комісії. Крім того, було передбачене розслідування розстрілу активістів на Майдані під спільним моніторингом влади, опозиції та Ради Європи. Цією Угодою міністри закордонних справ європейських країн таких, як Франція, Німеччина, Польща закликали до негайного припинення насильства та протистоянь.³

За таких подій 21 березня 2014 року відбувся позачерговий саміт Україна – Європейський Союз у Брюсселі. Вперше Україну представляв не президент, а Прем'єр-міністр Арсеній Яценюк. Тоді ж відбулося підписання політичної частини Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, а саме таких складових частин: Преамбула, Стаття 1, Розділи I «Загальні принципи», II «Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики» і VII «Інституційні, загальні та прикінцеві положення».⁴

¹ Там само

² Реквієм по закону Колісніченка-Олійника, або як насправді протестують в Європі. *Правда*. <https://www.pravda.com.ua/articles/2014/02/5/7012849/> (дата звернення 23.10.2021)

³ Угода про врегулювання кризи в Україні. *LIGA:ZAKON*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS22103> (дата звернення 23.10.2021)

⁴ Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/evropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes> (дата звернення 23.10.2021).

10 квітня 2014 року було творено Групу Європейської Комісії з підтримки України, метою якої стала координація та підготовка головних напрямів роботи Європейської Комісії щодо підтримки України. Також визначені основні завдання Групи:

1. Підтримка реформ в Україні, особливо тих, що стосуються реалізації положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.
2. Співробітництво з органами державної влади та громадянським суспільством України.
3. Координація роботи зі службами Європейської Комісії та Європейської служби зовнішніх дій у певних сферах.¹

Таким чином, можемо зробити висновок про досить сильну підтримку з боку Європейського Союзу при формуванні та втіленні Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Незважаючи на складну політичну та соціальну ситуацію в країні, яка могла б підірвати і без того хитку безпекову ситуацію всередині Європейського Союзу, останній не розривав вже укладені угоди та імплементував нові.

Отож, 25 квітня 2014 були проведені дострокові президентські вибори, після проведення першого туру яких Президентом було обрано Петра Порошенка. Після цього, відбулося засідання Ради Європейського Союзу, під час якого було підписано економічну частину Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, а саме: розділи III «Юстиція, свобода та безпека», IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею», V «Економічне та галузеве співробітництво» та VI «Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством».²

¹ Група підтримки України. Веб-портал виконавчих органів влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu/grupa-pidtrimki-ukrayini> (дата звернення 23.10.2021)

² Група підтримки України. Веб-портал виконавчих органів влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu/grupa-pidtrimki-ukrayini> (дата звернення 23.10.2021)

16 вересня 2014 року Верховна Рада України та Європейський Парламент одночасно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Повністю вона набрала чинності тільки після ратифікування Угоди всіма сторонами. Згідно з угодою, після повної ратифікації Угоди та набуття її чинності, передбачається впровадження нових рівнів двостороннього співробітництва.

Передбачалося створення Ради та Комітету з питань асоціації, Парламентського комітету з питань асоціації. Крім того, враховуючи останні події, поставлено мету активізувати громадськість до виконання Угоди. Відповідно до мети було створено також Платформу громадянського суспільства, що складалася з представників громадянського суспільства України, з одного боку, а з іншого – членів Європейського економічного і соціального комітету.¹

Окрім політичної прямої підтримки України, Європейський Союз також ввів санкції проти Російської Федерації, що скористалася моментом військової слабкості під час Революції Гідності та розпочала наступ на східні території України. Такі дії з боку Європейського Союзу означали готовність відстоювати інтереси України попри те, що вона не являється його повноцінно інтегрованим членом.

Ця підтримка все ще не означала будь яку перспективу інтеграції України як рівноправного партнера, а тому могла знову спровокувати політичний крен України у бік Росії. Така ситуація всередині України могла привести до її розколу, що в свою чергу, загрожувало створенню хаотизації у середовищі Європейського Союзу.

27 квітня 2015 року у Києві відбувся сімнадцятий саміт Україна – Європейський Союз. Саме він став першим для України в умовах дії Угоди про асоціацію. Президент України П. Порошенко, вкотре підтвердив, що ціль

¹ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/ed20140321#Text (дата звернення 23.10.2021).

проведення реформ в Україні – інтеграція до Європейського Союзу, таким чином заявивши офіційно та підтвердивши свої цілі на посту Президента.¹

Крім того, особлива увага приділялась безпековим питанням сторін, оскільки саміт відбувався вперше на фоні агресії Росії проти України.²

При обговоренні цих надзвичайно важливих питань з боку Європейського Союзу було висловлено підтримку щодо забезпечення країною власного суверенітету в умовах експансивної політики Росії, а також висловлено готовність про запровадження санкцій проти Російської Федерації. Також було обговорено необхідність стабілізувати політичну та економічну ситуацію в країні як гарантію її безпеки та безпеки Європейського Союзу.³

21 травня 2015 року відбувся саміт Східного партнерства у Ризі. Саме він відкрив нову сторінку у відносинах Європейського Союзу з країнами – сусідами. Нарешті не залишились непоміченими євроінтеграційні прагнення країн, що підписали та ратифікували Угоду про асоціацію та зону вільної торгівлі з Європейським Союзом, в число котрих того року увійшла і Україна.⁴

Аналізуючи частину пунктів підсумкової декларації, можна зробити висновок, що Європейський Союз бачить цілком можливим включення країн, які підписали Угоду про зону вільної торгівлі до Європейського економічного простору. Звичайно, це стало можливим тільки за умови виконання всіх завдань, прописаних в Угоді, а також досягнення всіх її цілей станом на 2017 рік, коли і заплановано проведення наступного Саміту.

На порядку денному також стояло питання щодо лібералізації візового режиму та скасування віз, що означило б ще більше наближення України до Європейського Союзу. Проте, під час проведення Саміту так і не стало

¹ Беззуб І. Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції URL: <http://nbuviar.gov.ua/index.php> (дата звернення 23.10.2021)

² Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/evropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes> (дата звернення 23.10.2021)

³ Там само

⁴ Нагорняк І. Східне партнерство після Ризького Саміту. *Вокс Україна*. Київ. 2015. С.5.

зрозуміло в який спосіб далі розвиватиметься східна політика Європейського Союзу, оскільки в оновленому форматі не було розроблено ефективного механізму співпраці, чого і не сталося на Ризькому саміті.

Тим не менш, Україна, як держава, що обрала європейський вектор зовнішньої політики, отримала фінансову допомогу в розмірі 1,8 млрд євро. Крім того, країни, що підписали Угоди про асоціацію мали отримати фінансування малого та середнього бізнесу, що сприяло підвищенню рівня економіки в країнах, а також рівня добробуту населення.¹

Початок функціонування поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі ознаменував початок 2016 року. Її створення, безумовно економічно вигідне для України, оскільки передбачає скасування більшості ввізних мит та зниження нетарифних обмежень. Українські експортери отримали доступ до великого і стабільнішого ринку, а також матимуть можливість підвищити свою конкурентоспроможність на міжнародному ринку.

Навіть за умов погіршення торгівельних відносин з Росією створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі означало покращення умов для сільського господарства, легкої та харчової промисловості, що в результаті зможе підвищити рівень добробуту населення.²

24 листопада 2016 року у Брюсселі відбувся вісімнадцятий саміт Україна – Європейський Союз. Він став першим в умовах початку функціонування поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі. Його порядок денний включав обговорення комплексу питань, що були пов'язані з розвитком економіки України та вирішення економічних питань.

Важливим питанням порядку денного також було обговорення ситуації, що склалась на Сході України. Оскільки стан імплементації Мінських домовленостей з боку Російської Федерації залишався незадовільним, тому

¹ Там само.

² Наслідки створення поглибленої та всеохопної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Кількісна оцінка за допомогою прикладної моделі загальної рівноваги. Київ.2014.35 с.

особливу увагу керівництва Євроінституцій було звернено на підтримку незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України.¹

20 квітня 2016 ро Європейська Комісія подала пропозицію про запровадження безвізового режиму для громадян України для короткострокових поїздок до 90 днів. Вже 28 лютого 2017 року Європейський Парламент, Єврокомісія та Рада Європейського Союзу досягли політичного рішення стосовно лібералізації візового режиму для України.²

Таким чином, вже 6 квітня 2017 року Європейський Парламент схвалив законодавчу пропозицію стосовно лібералізації візового режиму для громадян України. Під час урочистої церемонії в Європейському Парламенті у м. Страсбург за участі Президента України, Президент Європарламенту А.Таяні та представник Мальтійського Головування в Раді Європейського Союзу К.Абела узаконили рішення про лібералізацію візового режиму для України, яке було офіційно опубліковане 22 травня 2017 року.³

Беручи до уваги ці події, можна зазначити, що дев'ятнадцятий саміт Україна – Європейський Союз, що пройшов 12 липня 2017 року в Києві став по-справжньому історичним. Саме він завершив перший етап європейської інтеграції України. Порядок денний включав обговорення комплексу питань, що були пов'язані з розвитком ситуації на сході України. Крім того, було відзначено завершення процесу запровадження безвізового режиму для її громадян.

На цьому саміті було обговорено позиції представників щодо глобальної політичної ситуації, а також політичної ситуації в Україні та Європейському

¹Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes> (дата звернення 23.10.2021).

² Безвізовий діалог Україна – ЄС. Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/dialog-u-sferi-yusticiyi-svobodi-ta-bezpeki/pro-rozvitok-bezvizovogo-dialogu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes> (дата звернення 23.10.2021)

³ Безвізовий діалог Україна – ЄС. Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/dialog-u-sferi-yusticiyi-svobodi-ta-bezpeki/pro-rozvitok-bezvizovogo-dialogu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes> (дата звернення 23.10.2021)

Союзі зокрема, скоординовано підходи щодо зміцнення політичної асоціації в майбутньому та форсування економічної інтеграції України.¹

Досить багато існує і точок спільних перспектив, таких, наприклад, як зона спільного авіаційного простору. Вже станом на 2011 рік український ринок авіаперевезень виріс на чверть.² Створення спільного авіаційного простору України та Європейського Союзу означав би спільні правила для авіакомпаній щодо обслуговування пасажирів, для системи безпеки самих літаків, а також встановлення певних норм для виробників літаків. Для українців на практиці це означало досить вагомий стрибок у обслуговуванні, а також, що не менш важливо, у можливостях вільного пересування світом.

9 липня 2018 року в Брюсселі відбувся двадцятий саміт Україна - Європейський Союз. Під час його проведення останній висловив свою позицію щодо агресії Російської Федерації. Його представники дали різко негативну оцінку діям РФ, зокрема, незаконній анексії автономної республіки Крим, будівництва Керченського мосту, мілітаризації півострова.

Представники Європейського Союзу наголосили на необхідності проведення Україною реформ прокуратури, а також у сферах охорони здоров'я, пенсійного забезпечення. Було висловлено занепокоєння щодо рівня корупції в країні, а також підкреслено необхідність проведення реформ щодо інституцій з боротьби з корупцією.³

На цьому етапі представники Європейського Союзу відзначили абсолютну неготовність України до вступу в ЄС. Таким чином, можна виділити ключові реформи, що суттєво наблизять Україну до європейської інтеграції:

1. Антикорупційна реформа.

¹ Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/evropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes> (дата звернення 23.10.2021).

² Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики. Київ. 2020. 96 с.

³ СЕКТОРАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ДО ЄС: ПЕРЕДУМОВИ, ПЕРСПЕКТИВИ, ВИКЛИКИ

2. Реформа охорони здоров'я, пенсійна реформа, реформа системи соціального захисту.
3. Судова реформа.
4. Реформа органів правопорядку.
5. Люстрація.¹

Отже, успішне проведення саме цих реформ забезпечить вихід України на зовсім новий інтеграційний рівень, оскільки вони відповідають всім заявленим в Європейському Союзі нормам: верховенство права, забезпечення основних прав людини та достатній рівень добробуту населення.

8 липня 2019 року у Києві відбувся двадцять перший саміт Україна – Європейський Союз, на якому українську сторону представляв новообраний Президент Володимир Зеленський. Представники ЄС в ході проведення Саміту привітали прагнення голови держави продовжити євроінтеграційну політику, а також підкреслили певні успіхи України в реалізації Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі.

Також було ухвалене оновлення енергетичного додатку до Угоди про асоціацію та продовжити роботу з реформами ринку газу та електроенергії. Лідери Європейського Союзу вкотре наголосили на своїй негативній оцінці дій Російської Федерації на сході України, а також щодо анексії Автономної Республіки Крим та Севастополя.²

Незважаючи на незмінні прагнення України до інтеграції в Європейський Союз, варто відзначити, що на фоні всіх позитивних здобутків, існують також і певні проблемні моменти:

¹ Пшенкина І. О. Європейський Союз та Україна в умовах сьогодення // Актуальні проблеми сучасного міжнародного права : зб. наук. ст. за матеріалами І Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова, Харків, 27 листоп. 2015 р. : у 2 ч. – Харків, 2015. – Ч. 2. – С. 351–353

² Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/evropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes> (дата звернення 23.10.2021).

1. Погіршення взаємин з країнами СНД, що несе за собою певні політичні, а також економічні втрати, які не вдасться повністю компенсувати покращенням відносин з Європейським Союзом.
2. Висока конкуренція серед країн-учасниць Європейського Союзу в деяких галузях, яку Україна не зможе осилити, тож може виникнути потреба в переформатуванні на менш конкурентні галузі. Крім того, можуть виникнути складнощі з переходом на європейський рівень цін.
3. Використання України як сировинного придатку, оскільки цілком можливе розташування на території України шкідливих виробництв, а також використання українців як дешевої робочої сили.

Висновки до розділу 3

Проаналізувавши процеси в Україні за період 2010-2019 рр., можна помітити, що її європейський вибір – це не тільки вибір, зроблений урядом, а й свідомий шлях української нації. Внутрішні події стали показовими для Європейського Союзу, адже затвердили прагнення українського народу до інтеграції. Водночас, не дивлячись на таке потужне бажання соціуму швидко та безболісно завершити процес української інтеграції, навряд чи це можливо.

При дослідженні цього питання необхідно враховувати, перш за все, недостатність гармонізації українського законодавства до європейських стандартів. Повинна здійснитись реформація законодавства на всіх рівнях для достатньої адаптації його до європейських стандартів.

Для України також існує ряд певних загроз, що пов'язані зі вступом до Європейського Союзу, таких як втягнення України до конфлікту Європейського Союзу з країнами мусульманського світу. Крім того, існують також певні загрози для екологічного стану України, оскільки цілком можливе використання України країнами як сировинного придатку, що передбачатиме перенесення на її територію шкідливих виробництв.

До головних загроз, що може спричинити європейська інтеграція України можна також віднести підвищення мобільності громадян, що нестиме за собою значний вплив кадрів, а також незаконну міграцію. Такі процеси загрожують досить сильним поглибленням демографічного спаду на території України.

Аби уникнути існуючих загроз необхідно плавно та поступово інтегрувати стратегічні напрями розвитку Європейського Союзу в чинне українське законодавство, а також розробляти стратегічну програму дій для безболісного вступу України до Європейського Союзу. Для цього необхідним здається брати до уваги надбання та помилки, тобто переймати досвід країн, які вже пройшли етап формування відносин з Європейським Союзом, а також тих, що вже інтегрувались до нього.

Висновки

Зовнішня політика будь якої держави визначає не тільки її місце на міжнародній арені, а й має вплив на подальше майбутнє. Після розпаду Радянського Союзу перед Україною постало завдання вибору єдиного зовнішньополітичного курсу. Вихід на міжнародну арену незалежної України ознаменувався взяттям курсу на інтеграцію до Європейського Союзу. Для цього було безліч причин, головною серед яких виступала, без сумніву, високорозвинена економіка країн ЄС, соціальний стан населення та добробут, а також, що не менш важливо, політичний вплив та потужність самого Європейського Союзу. Отож, після офіційного визнання зовнішньополітичного курсу України, почався двосторонній діалог.

На жаль, Україна, яка щойно отримала незалежність, не була готовою до повної інтеграції. Нестабільна економіка, слабка розвиненість країни, незадовільний стан населення країни, тощо перешкождали вступу України до Європейського Союзу. Тому було прийняте рішення про довгострокову співпрацю щодо поглиблення зв'язків між Україною та ЄС. В результаті цієї співпраці було виявлено досить багато проблемних питань в українському політичному просторі. Україна, яка ще не позбулась наслідків радянського впливу, не була спроможна забезпечити навіть найпростіші права людини, що досить різко контрастувало з політикою Європейського Союзу.

Європейський Союз був готовий до співпраці з країною, при умові адаптації українського законодавства до європейських норм та правил. Саме з цього почався розвиток України та її шлях до країни європейського зразка. Саме завдяки прийняттю українським урядом поступових заходів щодо поліпшенню політичної та соціальної ситуації всередині країни, Європейський Союз неодноразово підтримував кроки України до реформування, а також подальшої співпраці.

Однак, навіть на початку становлення та формування відносин Україна – Європейський Союз його представниками неодноразово були висловлені сумніви щодо інтеграції України, оскільки вважалось, що співпраця на засадах політики сусідства – більш вигідний для ЄС варіант.

Незважаючи на досить однозначні та неодноразові заяви представників українського уряду щодо наміру України домогтись інтеграції, представники ЄС не завжди були однозначними відносно держави. Сумніви останнього щодо її інтеграції зазнавали критики і в мирний час, а в умовах гібридної війни вони значно посилились. Зважаючи на досить нестабільну ситуацію всередині Європейського Союзу, додаймо до цього складну внутрішньополітичну ситуацію в Україні, а також, постійні загрози з боку Росії, отримаємо ускладнення форсування інтеграції України до Європейського Союзу.

Ускладнення такого характеру взяли свій початок ще з відмови В.Януковичом підписання Угоди про асоціацію, що викликало досить негативну реакцію серед населення. Революція Гідності не тільки привернула увагу європейської спільноти про проблеми України, а й сколихнула економічний та політичний стан останньої. Це стало причиною для початку збройної агресії з боку Росії.

Саме ці події наразі гальмують процес інтеграції України до Європейського Союзу, а також підривають економічний, політичний та соціальний розвиток України. Прогрес, якого вдалось досягнути Україні в політичній сфері до цих подій, був поставлений на паузу, оскільки тепер пріоритетним питанням для українського уряду є вирішення конфлікту на Сході України.

Таким чином, можна простежити вплив внутрішньополітичної ситуації на проведення зовнішньої політики України. Крім того, обидва питання – інтеграції України до Європейського Союзу і гібридної війни з боку Росії –

залишаються відкритими та невирішеними, хоч і надзвичайно важливими для подальшого розвитку України.

Список використаних джерел та літератури

Джерела

1. "Беркут" пролил кров'я на Майдане и разогнал митинг: хроника. *Ліга.30 лист. 2013.* URL: http://news.liga.net/articles/politics/934712posle_razgona_evromaydan_den_13_u_obnovl_yaetsyu.htm. (дата звернення 23.10.2021).
2. Безвізовий діалог між Україною та ЄС. План дій з лібералізації візового режиму: схвалено на саміті Україна – Європейський Союз від 22.11.2010р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 20.10.2021).
3. Європейська політика сусідства: План дій «Україна Європейський Союз» від 12.02.2005р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 15.10.2021).
4. Європейський інструмент сусідства та партнерства. Стратегія ЄС щодо країни на період 2007-2013 рр. URL : <http://sfs.gov.ua/data/material/000/000/53856/0.pdf> (дата звернення 16.10.2021).
5. Захід засуджує спроби влади розігнати Євромайдан. BBC NEWS Україна URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2013/12/131211_ukraine_reaction_update_it (дата звернення 23.10.2021).
6. Зленко А.М. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін. Харків.2003. 559 с.
7. Кравчук Л.М. Маємо те, що маємо: Спогади і роздуми. Київ. 2002. 392 с.
8. Міжнародна конвенція щодо співробітництва у галузі безпеки аеронавігації «Євроконтроль» від 26.11.2003р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_373 (дата звернення 15.10.2021).

9. Міністерство юстиції України. Історія становлення відносин Україна – ЄС. URL: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es>
10. Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/organizaciya-z-bezpeki-i-spivrobotnictva-v-yevropi> (дата звернення 01.10.2021).
11. Порядок денний асоціації Україна – ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію від 23.11.2009р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 20.10.2021).
12. После разгона. Евромайдан, день десятый: хроника Ліга.1 груд. 2013. URL: http://news.liga.net/articles/politics/934712posle_razgona_evromaydan_den_10_u_obnovl_yaetsya.htm. 1 грудня 2013 (дата звернення 22.10.2021).
13. Посол Євросоюзу: Членство України в ЄС обговорювати не доводиться. LB.UA:дорослий погляд на світ URL: https://lb.ua/news/2011/02/10/84023_o_chlenstve_ukraini_v_es_govorit.html (дата звернення 17.10.2021).
14. Постанова Верховної Ради України Про основні напрями зовнішньої політики України від 02.07.1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12> (дата звернення 13.09.21).
15. Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови країни від здійснення політики позаблоковості: Закон України від 23.12.2014. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/35-19/paran11#n11> (дата звернення 22.10.2021).
16. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> (дата звернення 20.10.2021).
17. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 11.06.1998р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98> (дата звернення 11.10.2021).

18. Про звіт Кабінету Міністрів України щодо результатів членства України в Світовій організації торгівлі: рішення ради національної безпеки і оборони України від 26.06.2009р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0010525-09> (дата звернення 17.10.2021).
19. Про першочергові заходи у зв'язку з вступом України до Ради Європи: Постанова президії Верховної Ради України від 13.11.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/690/95> (дата звернення 01.10.2021).
20. Про політичну кризу в державі, що виникла у зв'язку з виборами Президента України: Постанова Верховної Ради України від 27.11.2004р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 15.10.2021).
21. Про положення про Національне агентство України з питань розвитку та Європейської інтеграції: Указ Президента України від 23.04.1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/357/98> (дата звернення 10.10.2021).
22. Про приєднання України до Статуту Ради Європи: Закон України від 31.10.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398/95> (дата звернення 01.10.2021).
23. Про розгляд проекту розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Плану першочергових заходів щодо інтеграції України до Європейського Союзу на 2013 рік»: рішення національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформації від 31.01.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr046864-13#Text> (дата звернення 22.10.2021).
24. Програма діяльності Кабінету Міністрів «Назустріч людям»: Затв. Постановою Каб. Мін. Від 04.02.2005р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001120-05#Text> (дата звернення 16.10.2021).

25. Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі: Ратифіковано Законом від 10.04.2008р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 16.10.2021).
26. Реквієм по закону Колісніченка-Олійника, або як насправді протестують в Європі. Правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2014/02/5/7012849/> (дата звернення 23.10.2021).
27. Світова організації торгівлі. Постійне представництво України при відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві. URL: <https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/svitova-organizaciya-torgivli-sot> (дата звернення 17.10.2021).
28. Спільна заява саміту Східного партнерства у Празі від 07.05.2009 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 17.10.2021).
29. У ЄС закликали Януковича ветоувати антидемократичні закони. Правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/01/17/7009796/> (дата звернення 23.10.2021).
30. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/ed20140321#Text (дата звернення 22.10.2021).
31. Угода про вільну торгівлю між Україною та державами ЄАВТ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_456 (дата звернення 15.10.2021).
32. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012 (дата звернення 13.09.21).
33. Україні надано статус країни з ринковою економікою. Урядовий портал. Прес-служба мінекономіки. URL:

http://old.kmu.gov.ua/kmu/control/publish/article?art_id=29340565 (дата звернення 16.10.2021).

34. Ющенко В.А. Недержавні таємниці: нотатки на берегах пам'яті. Харків. 2014. 592 с.

Література

35. Алексієвець Л. Прийдун С. Україна в системі міжнародних відносин: деякі особливості й проблеми (1991–2011). Україна–Європа–Світ. Тернопіль, 2012. Вип.10. С. 20-25.
36. Анакіна Т.М. Вплив політики Східного партнерства на правовідносини України і Європейського Союзу. *Європейський Союз і Україна: особливості взаємовідносин на сучасному етапі*. Харків, 2012. С. 48–61.
37. Артёмов І.В. Європейська інтеграція України: стан, проблеми, перспективи: зб.наук.статей. Ужгород. 2014. 452 с.
38. Баровська А. Брендінг держави в контексті Євро-2012: виклики та перспективи: Аналітична доповідь. Київ. 2011. 13 с.
39. Беблер А. Европейский Союз, НАТО и “Арабская Весна”. *Современная Европа*. 2012. №4. С. 71-77.
40. Беззуб І. Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції URL: <http://nbuviar.gov.ua/index.php> (дата звернення 23.10.2021).
41. Бобицький Н. Лісабонський договір і майбутнє ЄС – «пацієнт швидше живий, ніж мертвий» . *Зовнішні справи*. 2008. № 8. С. 24–28.
42. Бутко Б.О. Етапи вступу України до Світової Організації Торгівлі. *Вісник ЖДТУ*. 2012. № 3(61). С. 212-214.
43. В'юницька О.І. Сучасний стан та перспективи розвитку співробітництва України та Ради Європи. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Київ, 2003. Вип. 42. С.10-17.
44. В'ятрович В. Помаранчевий урок історії, або Чому в нас стільки днів незалежності. *Історична правда*. 2021.23 лист. С. 5.

- 45.Віднянський С. Незалежна Україна: двадцять років між Європою та Євразією. *Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини.* Тернопіль. 2011.С. 24–38
- 46.Гладенко О. Лісабонський договір ЄС 2007 року як новий етап еволюційного розвитку права Європейського Союзу. *Вісник Центральної виборчої комісії.*2008.№1.С.73-77.
- 47.Горюхин А. Что будет с Европейским союзом к 2025 году? *Вся Европа: Ежемесячное интернет-издание.* URL: <http://www.mgimo.ru/alleurope/2006/27/problem-eu2025>.
- 48.Група підтримки України. *Веб-портал виконавчих органів влади України.* URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu/grupa-pidtrimki-ukrayini> (дата звернення 23.10.2021).
- 49.Депо Б. Східному партнерству два роки: успіх чи невдача для диверсифікованої політики сусідства? URL: <http://eu.prostir.ua/library/248575.html>
- 50.Завадська О. Р. Аналіз зовнішньої політики України в період президенства Л. М. Кравчука. *Науковий часопис педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.* 2006. №19. С.32-38.
- 51.Зленко А. Зовнішньополітична стратегія і дипломатія України: підручник. Київ. 2008. 379 с.
- 52.Кічера Н., Сурніна-Далекорей О. Україна – Європейський Союз: співпраця у форматах «Східного партнерства» та «В4+». *Україна – Європейський Союз: від партнерства до асоціації: Український щорічник з Європейських Інтеграційних Студій.* Луцьк, 2019. С.133-143.
- 53.Кривоногова А.В. Історія Української євроінтеграції: відносини між Україною та ЄС. *Європейська інтеграція в контексті сучасної*

- геополітики : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф.* Харків, 2016. С.386-391.
54. Кузьо М., Хорольський Р., Черніков Д. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: зміст та імплементація. Київ. 2015. 47 с.
55. Нагорняк І. Східне партнерство після Ризького Саміту. *Вокс Україна*. Київ. 2015. С.5-8.
56. Наслідки створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Кількісна оцінка за допомогою прикладної моделі загальної рівноваги. Київ. 2014. 35 с.
57. Посельський В. У пошуках оптимальної стратегії євроінтеграції. *Дзеркало тижня*. 2006. 11–17 лют. (№ 5 (584)). С.5-8.
58. Потапенко Я. Рецепція Євромайдану в сучасному українському соціокультурному дискурсі. *Наукові записки Інституту політичних і етносоціальних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2015. №78(4). С.4-21.
59. Пшенкина І. О. Європейський Союз та Україна в умовах сьогодення. *Актуальні проблеми сучасного міжнародного права : зб. наук. ст. за матеріалами I Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова*. Харків. 2015 .С. 351–353.
60. Світова та європейська інтеграція: навч. посіб. / за ред.: К.В. Пазізіна, А.В. Уніят. Тернопіль, 2013. 258 с.
61. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики / Кер. Проекту М. Пашков. Київ. 2020. 96 с.
62. Толстов С. Процеси розширення ЄС в історичній ретроспективі. *Європейські історичні студії: Науковий журнал. Електронне видання*. 2015. №2. С.118-136.
63. Хоменко С. "Ручні" закони: путч чи запорука благополуччя?. BBC Україна. 16 січня 2014 URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/01/140116_parliament_thursday_sx (дата звернення 23.10.2021).

- 64.Хорольський Р. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами-членами 1994 року як джерело права Європейського співтовариства. *Вісник Академії правових наук України*. 2006. №4. С. 198-207.
- 65.Черінько І. Скасування смертної кари в контексті інтеграції України до європейського політико-правового простору. *Наукові записки Інституту політичних і етносоціальних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2008. №40. С. 496 – 504.
- 66.Яворська Г.,Снігир О. Щодо змін у європейській політиці сусідства: наслідки для України. Аналітична записка URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/526/> (дата звернення 20.10.2021).
- 67.Яковюк І. Європейський Союз і Україна: еволюція взаємовідносин. *Вісник Академії правових наук України*. Харків. 2009. №3. С.14-28.
- 68.Nash M. «The Boldest Outreach»: the Eastern Partnership Initiative of the European Union». *Contemporary Review*. P. 300-322.
- 69.Treaty of Lisbon amending the Treaty of European Union and the Treaty establishing the European Community. Official Journal of the European Union. Series C. 2007. №306. 271 p.
- 70.European Neighbourhood Policy – Strategy Paper / Commission of the European Communities; Communication from the Commission. Brussels, 2004. 35 p. URL: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/strategy/strategy_paper_en.pdf